

ALA-ASTEEN KOULULIIKUNNAN JA KODIN ARVO- JA MORAALIKASVATUS

Tytti Työppönen

**Liikuntapedagogiikan
pro gradu-tutkielma
Kevät 1997
Jyväskylän yliopisto**

TIIVISTELMÄ

Tytti Työppönen. Ala-asteen koululiikunnan ja kodin arvo- ja moraalikasvatus. Jyväskylän Yliopisto. Liikuntapedagogiikan pro gradu-tutkielma 1997, 65 s.

Moniarvoisessa yhteiskunnassamme on paljon yhteisiä perusarvoja kuten rakkaus, oikeudenmukaisuus, rehellisyys, vapaus ja toisen kunnioittaminen (Vikström 1995). Yksilön arvot seuraavat kulttuurin, yhteiskunnan ja sen instituutioiden jälkiä. Kun yhteiskunta muuttuu, niin sen arvotkin muuttuvat. (Rokeach, 1973, 7-12.) Kun arvojen noudattamista aletaan vaatia, ne muuttuvat moraaliseksi. Moraalikehitys on tärkeä osa lapsen laajempaa persoonallisuuden kehitystä. Peruskoulun ensi- ja toisluokkalainen ovat Kohlbergin (1976) moraalikehitysteorian mukaan heteronomisen moraalin vaiheessa, jossa sääntöjä noudatetaan rangaistusten välttämiseksi. Tässä iässä moraalikehitykseen vaikuttavat suuresti perhe ja koulu.

Tämän tutkimuksen tarkoituksena oli selvittää millaista kodin ja 1.- ja 2.-luokan liikuntakasvatuksen moraalij- ja arvokasvatus on. Tämän perusteella pystyttiin osaltaan vertaamaan näiden kahden instituutioiden kasvatusta ja selvittämään niiden välisiä yhteyksiä.

Tutkimuksen mukaan kodin perusarvot ovat jokseenkin samat kuin opettajien perusarvot. Niiden tärkeys vaihteli kuitenkin näiden ryhmien välillä. Vanhemmat pitivät perheen turvallisuutta selvästi tärkeämpänä kuin opettajat, kun taas opettajat pitivät kypsän elämän ymmärtämistä tärkeämpänä. Rehellisyys ja vastuuntuntoisuus olivat kummankin ryhmän kaksi tärkeintä välinearvoa. Kasvatusarvostuksista yhteisiä olivat tasa-arvo, omien tuotosten ja mielipiteiden julkituominen sekä vanhemman ja opettajan kuunteleminen. Vanhempien käyttämistä kasvatustapojen ohjaavaa kasvatusta käytettiin selvästi eniten ja fyysisistä rankaisemista selvästi vähiten. Koulujen liikuntakasvatuksen tavoitteet noudattavat samaa linjaa kuin peruskoulun opetussuunnitelman perusteetkin. Opettajat totesivat yhteispelit, joukkuekisat sekä telinevoimistelun ja uinnin erittäin kasvattaviksi asioiksi liikuntatunnilla.

Tutkimuksen perusteella voidaan päätellä, että kodin ja koulun arvo- ja moraalikasvatus liikkuvat samoilla pohjilla. Vanhemmat tuovat kasvatuksessaan esille kuitenkin enemmän perheen läheisyyteen liittyviä arvoja, kun taas opettajat tuovat esille elämän laajempaa ymmärtämistä. Vanhempien käyttämät kasvatustapojen menetelmät osoittavat osaltaan siirtymistä vapaampaan kasvatukseen, vaikka ohjaavaa kasvatusta käytettiinkin selvästi eniten. Omien tuotosten arvostaminen osoittaa lapsen vapautta, mutta vanhemman ja opettajan kuunteleminen taas jonkunlaisen auktoriteetin arvostamista. Vaikka liikuntatunnit antavat oivan mahdollisuuden sosiaalisten taitojen kehittymiselle, niin opettajat olivat maininneet lähes yhtä useasti lapsen omaa minää kehittävät ominaisuudet tärkeiksi. Näyttää siltä, että opettajien kasvatuksessa liikuntatunnilla heidän omat arvonsa eivät tule niinkään esille, vaan yleisesti hyväksytyt kasvatustavoitteet.

Avainsanat: arvo, moraalij, moraalikasvatus, liikuntakasvatus ja kotikasvatus

SISÄLLYS

1 JOHDANTO.....	1
2 YKSILÖN ARVOT.....	2
3 YKSILÖN MORAALI.....	5
3.1 Moraalia määrittävät piirteet.....	5
3.2 Moraalinen kehitys.....	7
4 KODIN MORAALI- JA ARVOMAAILMA.....	10
4.1 Kodin perusarvot.....	10
4.2 Moraalikasvatus nykykodissa.....	12
4.3 Kodin suhtautuminen koulukasvatukseen.....	13
5 ARVOT JA MORAALI KOULUN LIIKUNTAKASVATUKSESSA.....	15
5.1 Koulun tavoitteet liikuntakasvatuksessa.....	15
5.2 Liikunnanopettaja kasvattajana.....	18
5.3 Liikuntatilanteet kasvattajina.....	20
6 TUTKIMUKSEN VIITEKEHYS.....	22
7 TUTKIMUKSEN ONGELMAT.....	23
8 TUTKIMUSMENETELMÄT.....	24
8.1 Mittarin kuvaus.....	24
8.2 Koehenkilöt ja aineiston keruu.....	25
8.3 Tutkimuksen luotettavuus.....	25
9 TUTKIMUKSEN TULOKSET.....	27
9.1 Vanhempien arvot ja kasvatuservostukset kotona.....	27
9.2 Opettajien arvot ja kasvatuservostukset liikuntatun- nilla.....	35
9.3 Vanhempien ja opettajien yhteiset arvot sekä kasva- tuservostukset.....	42
10 POHDINTA.....	45
10.1 Vanhempien ja opettajien arvot sekä moraalikasvatus.....	45
10.2 Vanhempien ja opettajien kasvatuservostukset.....	48

10.3 Vanhempien käyttämät kasvatusmenetelmät.....	50
10.4 Liikuntakasvatuksen tavoitteet ja kasvattavat tilanteet liikuntatunnilla.....	51
10.5 Kotikasvatuksen ja liikuntakasvatuksen yhteydet arvossa ja moraalikasvatuksessa.....	53
LÄHTEET.....	56
LIITTEET.....	60

1 JOHDANTO

Yhteiskunta muuttuu koko ajan ja sen jäsenten arvot mukautuvat sitä mukaa uuteen järjestykseen omissa arvohierarkioissaan. Yksilön arvot eivät ole mitenkään erillään yhteiskunnasta, vaan ne ovat osa sitä (Hirsjärvi 1975, 59). Jotta yksilö selviäisi ongelmitta yhteiskunnan muutoksista, hänen tulee tiedostaa yhteiskunnan perusarvot.

Ensimmäisen ja toisen luokan oppilas on vielä haavoittuvainen ja osaltaan tietämätön yhteiskunnassa vallitsevista käyttäytymistavoista. Hänen kohdallaan erityisesti koti ja koulu ovat tärkeitä arvojen välittäjiä. Esimerkiksi suurinosa toisluokkalaisista kannattaa yksipuolista myöntymistä opettajan tahtoon (Keski-Suomalainen 1995). Nämä kasvatusyhteisöt ovat tärkeitä lapsen moraalisen kehityksen kannalta.

Lapsen kasvatus on monivaiheinen ja vaikea asia. Vaikka vanhemmat ja opettajat välittävät lapselle yhteiskunnassa yleisesti hyväksytyjä arvoja, niin tulee huomata, että se ei ole koko totuus. Yksilöillä on erilaisia arvoja, joita he arvostavat enemmän kuin toisia. Näiden välittyminen lapsen morali- ja arvokasvatuksessa tulee myös tiedostaa. Vanhempien käyttämät kasvatustavat osoittavat osaltaan sen, kuinka tärkeänä kodissa pidetään moraaliongelmista keskustelemista. Koulun liikuntakasvatuksen kasvatustavoitteiden esille tuominen selkeyttää liikuntatuntien arvo- ja moraalikasvatusta. Liikuntatunnilla opettajan merkitys korostuu siinä, että hän asettaa sen moraalisen tason, jossa oppilaat toimivat (Telama, julkaisematon).

Kodissa tulisi tiedostaa omat kasvatustavoitteensa ja kasvatusarvostuksensa, jotta lapsen kasvatuksessa ei tapahtuisi ristiriitoja. Kodin ohella koululla on myös tärkeä rooli arvojen välittäjänä. Juuri liikuntakasvatus antaa erityisen hyvän ilmiön moraalille kehitykselle (Telama, julkaisematon). Jos nämä kaksi instituutiota toimivat hyvin eri linjoilla, niin lapsen kokonaisvaltainen kasvatus ei onnistu. Siksi onkin tärkeä selvittää, kuinka lähekkäin ne liikkuvat.

2 YKSILÖN ARVOT

Ihmisen elämä on täynnä valintoja ja tekoja. Joskus valinnat ovat huomaamattomia, joskus ne vaativat pohtimista. Figley onkin todennut, että nyky-yhteiskunnassa yksilö on alttiina monille ristiriitaisille malleille, jotka vaikeuttavat valintojen tekemistä (Figley 1984,89). Kaikissa päätöksissä, teoissa ja valinnoissa heijastuu se, mitä pidetään arvokkaana (Paakkola, Turunen & Wilenius 1994,100). Kaikkia näitä valintoja ohjaavat arvot (Rokeach 1973,14). Eri yksilöillä, erilaisilla ryhmillä ja koko yhteiskunnalla on omat arvonsa. On kuitenkin huomattava, että moniarvoisessa yhteiskunnassamme on myös paljon yhteisiä perusarvoja kuten rakkaus, oikeudenmukaisuus, rehellisyys, vapaus, toisen ihmisen kunnioittaminen jne (Vikström 1995). Kun puhutaan kulttuurin perusarvoista, tulee muistaa, että kulttuuri tai yhteiskunta ei ole jäsenistään erillään, vaan näiden systeemien arvot ovat niiden jäsenten arvoja (Hirsjärvi 1975,59).

Arvoja on määritelty monin eri tavoin. Hirsjärven (1975,119) kuten myös Shaverin ja Strongin (1982,17) mukaan arvot ovat abstraktioita, jotka ohjaavat yksilön valintoja, ja ne ilmenevät sanoissa ja teoissa. Airaksinen on taas määritellyt arvot sellaisiksi seikoiksi, jotka yksilö valitsee tietojensa mukaan. Tärkeää on myös, että hän ymmärtää tekojensa seuraukset. (Airaksinen 1987,132.) Rokeachin arvomääritelmä heijastaa myös valintoja. Hänen mukaansa arvo on uskomista siihen, mikä on yhteiskunnallisesti toivottavaa käyttäytymistä (Rokeach 1973, 5).

Arvot jaetaan pääte- ja välinearvoihin. Päätearvo on itsessään tärkeä elämän päämäärä esimerkiksi vapaus ja tasavertaisuus. Päätearvot jaetaan yksilöllisiin ja yhteiskunnallisiin arvoihin. Sellaiset päätearvot kuten pelastuminen ja mielenrauha koskettavat yksilöä itseään. Kun taas maailmanrauha ja tasavertaisuus ovat enemmän yhteiskunnallisesti merkittäviä. (Rokeach 1973,7-12.)

Välinearvo on Rokeachin mukaan jotain toivottavaa käyttäytymistä kuten auttaminen ja rakastaminen (Rokeach 1973,7). Välinearvojen avulla pyritään saavuttamaan toisia arvokkaita asioita (Paakkola ym. 1994,105). Välinearvot jaetaan moraaliarvoihin ja pätevyysarvoihin. Moraaliarvot heijastavat pääasiassa erilaisia käyttäytymisen malleja ja ne vaikuttavat lähinnä yksilön ulkopuolella. Esimerkiksi syyllisyyden tunne toisen loukkaamisesta kuuluu moraaliarvoihin. Pätevyysarvot vaikuttavat lähellä ihmistä, ja ne eivät erityisesti liity moraaliin. Toisen ihmisen loukkaaminen luo enemmänkin häpeäntunnetta kuin syyllisyyttä väärästä toiminnasta. Yksi päätearvo voi toimia välineenä toiselle päätearvolle, kuin myös yksi välinearvo voi toimia välineenä toiselle välinearvolle. (Rokeach 1973,7-12.)

Helkaman ym. (1987) tutkimuksessa suomalaisten arvoista Rokeachin päätearvoluettelon mukaan tärkeimpiä arvoja olivat perheen turvallisuus, maailmanrauha, sisäinen sopusointu ja todellinen ystävyys (Helkama, Salminen & Uutela 1987,117). Åhlberg (1989) on käyttänyt tutkimuksessaan myös Rokeachin arvojen mittaria. Suomalaiset asettivat siinä maailmanrauhan ja luonnon tasapainon säilymisen arvokkaimmiksi päätearvoiksi. Välinearvoista kaikkein arvokkaimmaksi arvioitiin rehellisyys. Rehellisyys arvioitiin kuitenkin paljon vähemmän arvokkaaksi kuin maailmanrauha tai luonnon tasapainon säilyminen. Tästä voidaan osittain päätellä, että itseisarvoista arvokkaimmat ovat arvokkaampia kuin välinearvoista arvokkaimmat. (Åhlberg 1989,129-130.)

Arvoilla on kolme komponenttia, jotka vaikuttavat yksilöön eri tavalla. Nämä kolme komponenttia ovat tiedollinen, tunteellinen ja käytökseen vaikuttava komponentti. Tiedollinen puoli tarkoittaa sitä, että yksilöllä on käsitys siitä, mikä on toivottavaa käyttäytymistä. Arvot voivat aiheuttaa myös positiivisia tuntemuksia, jotka hyväksytään tai negatiivisia tuntemuksia, joita ei hyväksytä. Sellaiset arvot joilla on käyttäytymiskomponentti, johtavat yksilön tietynlaiseen toimintaan. (Rokeach 1973,5-10.)

Yksilöllä oletetaan olevan suhteellisen vähän arvoja. Nämä arvot ovat yleisesti kaikkien ihmisten käytössä, mutta ne ovat eri ihmisillä eri arvoisia ja niitä käytetään siis eri asteella. Arvojen katsotaan myös organisoituneen tietyksi arvojärjestelmäksi. Toinen arvo on tässä järjestelmässä arvokkaampi kuin toinen, ja muodostavat näin hierarkkisen järjestyksen. (Rokeach 1973, 7-12.)

Yksilön arvot seuraavat kulttuurin, yhteiskunnan ja sen instituutioiden sekä persoonallisuuden jälkiä. Kun yhteiskunta muuttuu, arvojen merkityskin muuttuu. Arvon käsitettä voidaan, enemmän kuin mitään muuta käsitettä, käyttää hyväksi monissa eri tieteissä, jotka käsittelevät ihmisen käyttäytymistä. Näitä mainittakoon esimerkiksi psykologia, psykiatria ja kasvatustiede. (Rokeach 1973, 7-12.)

3 YKSILÖN MORAALI

3.1 Moraalia määrittävät piirteet

Jokaisessa yhteiskunnassa ja yhteisössä on sääntöjä, joita yksilöiden tulee noudattaa. Näiden sääntöjen rikkominen saattaa herättää paheksuntaa muissa ihmisissä. Moraalinen käyttäytyminen onkin sosiaalista vuorovaikutusta, joka heijastaa ihmisten keskinäisiä suhteita (Paakkola ym. 1994,121.) Moraalin perussääntönä voidaan pitää sitä, että tulee tehdä toisille samalla tavalla kuin toivoisi itselle tehtävän (Korkiakangas, Ruopila & Saarinen 1989,134). Turunen (1993,211-212) on todennut moraalin olevan yhteisössä, kuten myös yksilön käyttäytymisessä ja kokemuksessa. Yksilön kannalta moraalit kehittyy ainakin aluksi kulttuurista. Yksilö jäljittelee ulkoisia tapoja, näkee niiden merkityksen, osaa arvioida niitä ja osaa liittää tiettyjä tunteita niihin. Hänelle kehittyy vähitellen käsitys oikeasta ja väärästä.

Erilaisten elämäkäsitysten mukaan yksilö valitsee elämälleen päämääriä, joita hän haluaa toteuttaa. Näiden päämäärien saavuttaminen luo hänelle itsevarmuutta ja mielihyvää omasta elämästään. Monien yksilöiden päämäärät koskettavat vain omia haluja ja toiveita. Jotkut päämäärät saattavat myös koskettaa muita esimerkiksi sellaisia, joita rakastetaan tai joista huolehditaan. Yksilö saattaa asettaa toisen ihmisen edun oman edun edelle ja saada siitä kuitenkin tyydytystä omalle elämälle. Tällainen altruistinen käyttäytyminen lähtee empatian tuntemisesta, toisen tunnetilan ymmärtämisestä. Empatia on moraalin ydin, josta voidaan kehittyä altruistiseksi yksilöksi. (Meakin 1994,106-116.)

Moraalin määrittämisessä on käytetty yleensä neljää eri ominaisuutta. Ensiksikin moraalit on preskriptiivisiä; se käskee tekemään tai kehottaa sitoutumaan tai tuomitsemaan erilaisia valintoja (Airaksinen 1987,62-63). Esimerkiksi moraalit ei hyväksy väkivaltaa ja se kehottaa rehellisyyteen. Preskriptiivisyydelle on ominaista käytännöllisyys ja ihmisen toiminnan arvioin-

ti. (Airaksinen 1987,66.) Turusen mukaan moraalin olennainen komponentti on juuri vaatimus. Tämä vaatimus tekee monista asioista moraalisia. Kun joidenkin arvojen ja ihanteiden noudattamista aletaan vaatia, ne muuttuvat moraaliseksi. Vaatimus merkitsee omien ja muiden tekojen arviointia, hyväksymistä ja tuomitsemista. (Turunen 1993,184-185.)

Kaikkia ihmisiä koskevat samat vaatimukset tai säännöt. Toinen moraalialia määrittävä ominaisuus onkin sen universaalisuus eli yleisyys. Sillä tarkoitetaan, että säännöt ja vaatimukset eivät ole sidottuja kehenkään erityiseen henkilöön (Airaksinen 1987,67.) Jos esimerkiksi hyväksyn itseltäni varastamisen, tulee minun hyväksyä tämä teko myös muilta. Joissain kulttuureissa universalisointi ei ole toteutunut täydellisesti esimerkiksi naisten ja miesten välillä. Mm. Arabikulttuureissa miehellä on suuri ylivalta naiseen. Airaksisen (1987) mukaan naisen ja miehen välillä ei ole sellaista eroa, että heidän välilleen voitaisiin vetää jonkinlainen raja. Lasten ja aikuisten välillä lapsen kypsyttömyys erottaa heidät samanlaisesta universalisoinnista. Universalisoinnissa täytyy ymmärtää ihmisten, asioiden ja olojen samanlaisuus ja erilaisuus. (Airaksinen 1987,69.)

Moraalin on katsottu olevan myös autonomista eli itsenäistä. Brittiläisen eetikon G.E. Mooren (1965) mukaan moraalisesti hyvää tai oikeaa ei voi palauttaa mihinkään luonnollisiin ominaisuuksiin kuten nautintoon tai mielihyvään. Hänen mukaansa moraalit on itsenäinen ja riippumaton ilmiö. (Paakkola ym. 1994,130-131.)

Airaksinen on kirjoittanut, että moraalit on muita arvoalueita tärkeämpi asia (Airaksinen 1987,72). Moraalin neljäs ominaisuus onkin ylivertaisuuden ajatus. Haren (1981,56) mukaan ylivertaisuus on sellainen ominaisuus, jonka yksilö antaa itse jollekin periaatteelleen. Tämä periaate on etusijassa kaikkiin muihin periaatteisiin nähden.

3.2 Moraalinen kehitys

Moraalikehitys on merkittävä osa lapsen laajempaa persoonallisuuden kehitystä. Moraalikehityksen aikana lapsi omaksuu kulttuurissa yleisesti hyväksytyjä arvoja ja asenteita. Näiden avulla hän määrittelee itsensä suhteessa yhteiskuntaan ja muihin ihmisiin. (Mietintö 1970 1,37.)

Piaget (1932) ja hänen työnsä merkittävin jatkaja Kohlberg (1976) ovat tutkineet yksilön moraalikehitystä ja kehittäneet kasvatustieteelliseen tutkimukseen ja ajatteluun merkittävimmin vaikuttaneet moraalien kehitysteoriat (Wahlström 1991, 156). Piaget'n ja Kohlbergin teoriat perustuvat kognitiiviselle kehitykselle eli niissä arvioidaan moraalien kehittyneisyyttä yksilön perusteltujen ratkaisujen pohjalta (Korkiakangas ym. 1989,135). Kohlbergin (1981) mukaan kaikissa kulttuureissa lapset käyvät läpi samat kehitysvaiheet ja kehittyvät vähitellen kohti moraalijattelun korkeinta muotoa (Airaksinen 1987,52). Moraalisen kehityksen ydin on oikeudenmukaisuus, ja sen jatkuva ja syvämpi tajuaminen (Kohlberg 1976,40).

Perinteisesti kognitiivisen mallin mukaan ihminen rakentaa moraalisen tulevaisuutensa omien kokemustensa arvioinnin varaan. Kuitenkin jo mm. Piaget korosti vertaisten ihmisten, kuten ystävien, yhteistoiminnan merkitystä. Se antaa mahdollisuuden erilaisiin keskusteluihin, väittelyihin, neuvotteluihin ja kompromissien tekemiseen. Tällainen toiminta on edellytyksenä moraalien kehittymiselle. Vuorovaikutuksessa moraalit muodostuu kummankin osapuolen kunnioituksesta toiseen, mikä mahdollistaa yhteistyön käytännössä. (Youniss 1987.) Myös Kurtines & Gewirtz (1987) pitävät moraalisen kehittymisen edellytyksenä tiedollista ja tunteellista kehittyneisyyttä. Näiden merkitys korostuu sosiaalisessa vuorovaikutuksessa sekä etenkin vuorovaikutuksessa vertaistensa kanssa.

Moraalisen kehityksessä Kohlberg (1976,29-39) erottaa kolme pääjaksoa, jossa kussakin on kaksi vaihetta. Ensimmäinen jakso on nimetty esikonventionaaliseksi tasoksi. Se jakautuu heteronomiseen ja oman edun ja reilun vaihdon moraalisiin. Peruskoulun ensi-

ja toisluokkalainen ovat selvästi heteronomisen moraalin vaiheessa. Siinä oikein on totella sääntöjä, joiden rikkomisesta voi seurata rangaistus. Esimerkiksi lasten mielestä ei saa varastaa, koska siitä joutuu vankilaan. Sääntöjä totellaan tottelemisen vuoksi, ja vältetään fyysistä vahinkoa ihmisille ja omaisuudelle. Käyttäytymisen motiivina on rangaistuksen välttäminen tai palkinnon saaminen; koululuokassa istutaan hiljaa ettei jouduta jälki-istuntoon. Sosiaalisesta perspektiivistä katsottuna tässä tasossa ei oteta huomioon toisten etuja tai ymmärretä niiden poikkeamista tekijän omista eduista. Oman edun ja reilun vaihdon moraalissa seurataan sääntöjä vain jos ne ovat oman edun mukaisia. Oikein on myös tehdä tasa-arvoista vaihtokauppaa. Tässä vaiheessa tiedostetaan jo toisen erilaiset edut, ja ymmärretään jokaisen ajavan omia etujaan.

Kahdessa ensimmäisessä vaiheessa ei vielä ymmärretä moraalin perussääntöä, ihannevastavuoroisuutta. Tärkeää on vain konkreettinen vastavuoroisuus ja vaihto. Toisessa moraalin kehityksen pääjaksossa, konventionaalisisessa jaksossa, korostuvat hyvät ihmissuhteet ja muiden ihmisten hyväksyntä. Hyvien ihmissuhteiden moraalin vaiheen ohella konventionaaliseen jaksoon kuuluu sosiaalisen järjestelmän ja omantunnon moraalit. Tässä neljännessä vaiheessa toimitaan auktoriteettien ja sovittujen sääntöjen mukaan sekä hyväksytään järjestelmän määrittämät roolit ja säännöt. (Kohlberg 1976, 29-39.)

Postkonventionaalinen eli periaatteiden taso on Kohlbergin moraalikehityksen teorian viimeinen taso. Siihen kuuluva viides vaihe yksilön oikeuksien moraalit sekä kuudes vaihe universaalisten eettisten periaatteiden vaihe saavutetaan vasta myöhemässä elämän vaiheessa. Tällöin tiedostetaan jo arvojen ja normien suhteellisuus sekä noudatetaan omia periaatteita omantunnon mukaan. (Kohlberg 1976, 29-39.)

Aho (1994) on tutkimuksissaan todennut, että suomalaisten moraalitajattelu kehittyy ala-asteen aikana huomattavasti. Kuuden vuoden seuranta tutkimuksessa havaittiin, että ensimmäisellä ja toisella luokalla oppilas on selvästi esimoraalisen tason tottelevaisuusvaiheessa. Moraalinen ajattelu on heteronomista.

Lapsi ei ymmärrä sääntöjen merkitystä, vaikka niitä voidaan satunnaisesti noudattaa jäljittelemällä. Oikeudenmukaisuus ja rangaistustapa ovat kehittyneimmät moraalidimensiot. Ensimmäisenä kouluvuonna oikeudenmukaisuus tulee yhä tärkeämmäksi. Lapsen mielestä paha teko seuraa aina rangaistus. Toisen luokan oppilas on lähes samalla tasolla moraalikehityksessä kuin ensimmäisen luokan oppilas. Hän kuitenkin pystyy jo erottamaan luonnonlait ihmisten laeista. (Aho 1994, 9-25.)

Aho (1994, 9-25) on verrannut tutkimustuloksia Kohlbergin moraalikehitysteoriaan, ja tullut siihen tulokseen, että teoria on suhteellisen käyttökelpoinen suomalaisten moraalikehityksen kuvaamisessa. Moraaliajattelussa erotettiin selvästi kehitysvaihteita, joilla on tietty järjestys, sekä moraalikehityksen nopeus oli lähes Kohlbergin teorian mukainen. Aho on myös havainnut joitakin epäkohtia teorian ja tutkimustulosten välillä. Kognitiivinen kehitys ei tulosten mukaan ole riittävä edellytys moraalikehitykselle, mitä myös Helkama (1984) on kritisoinut. Aho (1994) pitää tärkeinä myös sosiaalisia suhteita ja kodin antamaa kasvatusta.

Helkaman ja Ikosen tutkimuksen mukaan yhdeksänvuotiailla suomalaisilla havaitaan vielä moraalikehityksen ensimmäistä vaihetta, jota ei enää esiinny 12-vuotiailla. Kolmas vaihe on huipussaan 15-16-vuotiailla. Heillä näkyy myös jo selvästi neljännen vaiheen moraalialia. Neljäs vaihe lisääntyy sen jälkeen tasaisesti iän mukana aina 40 vuoden ikään saakka. (Helkama & Ikonen 1986, 21, 110-131.)

Nisan ja Kohlberg ovat tutkineet turkkilaisten kaupunkilaisten ja maalla asuvien moraalikehitystä. He ovat tehneet monivuotisen tutkimuksen siitä, miten ikä vaikuttaa kehitykseen seuraten Kohlbergin moraalikehitysteoriaa. Tulosten mukaan ikä seuraa moraalikehityksen vaihteita selvästi järjestyksessä, ja kehitys jatkuu vielä 18-vuoden jälkeenkin sekä kaupunkilaisten että maalla asuvien ryhmissä. Moraalinen kehitys oli hitaampaa kaikissa tutkimuksen ikäryhmissä maalla asuvien keskuudessa, ja maalla asuvat olivat jääneet paikoilleen kolmanteen kehitysvaiheeseen. (Kohlberg & Nisan 1982, 865-876.)

4 KODIN MORAALI- JA ARVOMAAILMA

Koti ja perhe kokevat suuria muutoksia yhteiskunnan muutoksen pyörteissä. Perheen merkitys muuttuu yhteiskunnan uudistuessa. Suomalainen ydinperhe on muuttunut huomattavasti 1960- ja 1970-luvuilla (Haavio-Mannila, Jallinoja & Strandel 1984, 37). Avioerojen lisääntymisen myötä yksinhuoltajaperheiden ja uusperheiden lukumäärä on kasvanut. Lapset ja nuoret varttuvat nyt vaihtelevimmissa perherakenteissa ja olosuhteissa, ja he kohtaavat useanlaisia arvostuksia ja asenteita. Naisten työssäkäynti on omalta osaltaan muuttanut perhekäsitystä. Sisäinen työnjako perheessä on täytynyt muuttua, minkä myötä isyyden merkitys on kasvanut. Myös lasten lukumäärä on vähentynyt. Lapset saavat näin vähemmän sosiaalisia kontakteja muihin lapsiin, eikä heidän tarvitse ottaa huomioon sisarustensa toiveita ja tarpeita. (Marin 1994, 10-23.)

Perhe ajatellaan yhteisöksi, jossa vanhemmat välittävät lapsilleen yhteiskunnassa vallitsevia arvoja ja normeja, mutta myös siirtävät heille omaa elämäntyyliään (Haavio-Mannila ym. 1984, 88). Perheessä vallitsee yhteenkuuluvuus ja altruismi, ja se on yksi tärkeimmistä moraaliyhteisöistä (Julkunen 1994, 106). Julkunen selvittäessä moraaliyhteisöä peruskäsitteenä, hän valottaa sitä Wolfen ja Anderssonin kriteereillä moraalista ja yhteisöstä. Wolfen (1989) mukaan moraalin tärkein asia on velvollisuus, ja se, kehen velvollisuus ja vastuu kohdistuvat. Andersson (1993) on puolestaan käsitellyt yhteisön kriteerejä. Yhteisön jäsenyydellä on merkittävä rooli yksilön identiteetille. Yhteisön täytyy vastata jäsenistään, sekä kunnioittaa jäsentensä yksilöllisyyttä. Yhteisön jäsenten tulee myös osallistua aktiivisesti sen järjestämis- ja johtamistapaan. (Julkunen 1994, 105.)

4.1 Kodin perusarvot

Perheen sisäisessä vuorovaikutuksessa havaitaan selvästi edellisen sukupolven vaikutus. Onnelliseen avioliittoon vaikuttaa

omien vanhempien avioliiton onnellisuus. (Niemi 1988, 186-187). Lapsuudenaikaiset kokemukset vanhempien ristiriitaisesta avioliitosta vaikuttavat lasten myöhempään perhesuhteisiin. Sosiaalistuminen lastenhoitoon ja kasvatukseen alkaa myös jo lapsuudenkodissa. Onnelliseksi koettu lapsuus luo suotuisia edellytyksiä tulevalle äidin tai isän roolille. Sukupuolten välinen työnjako ja muut arvostettavat asiat opitaan malleista jo lapsuusiässä. (Korkiakangas ym. 1989, 213.)

Arvot ja arvostukset opitaan ja omaksutaan siitä ympäristöstä, jossa yksilö elää (Hirsjärvi 1975, 59-26 & Paakkola ym. 1994, 105). Hirsjärvi on esittänyt arvojen oppimisprosessin keskeisimmät seikat tiivistettynä seuraavasti:

1. Arvot opitaan sosiaalistumisen myötä
2. Arvojen oppimisen välttämätön edellytys on vuorovaikutus toisten ihmisten kanssa
3. Oppimisprosessin vaiheesta riippuu minkälainen kuva arvoista saadaan
4. Kaikista yksilön elämäntilanteeseen vaikuttavien ja vaikuttaneiden tekijöiden joukosta tulee etsiä arvojen determinantteja.
5. Yksilön toiminnan kannalta arvojen merkitys vaihtelee sen mukaan, kuinka sisäistettyjä tai institutionaalistuneita ne ovat. Tässä arvojen oppimisprosessissa merkittävä vaikutus on ns. sosiaalistamisen agenteilla eli vanhemmilla, opettajilla, ystävillä jne. (Hirsjärvi 1975, 62-64.)

Eri kulttuureissa ja perheissä arvostetaan erilaisia asioita. Lapsen kasvatusympäristö muovaakin lapsen persoonallisuutta huomattavasti (Turunen 1993, 104). Arvot ja arvostukset muuttuvat jatkuvasti. Tämä muutos riippuu yhteiskunnan kehityksestä, ja siitä mitä se tarjoaa ihmisille. Teollistuminen ja aineellinen vaurastuminen ovat tuoneet nykykotiin uusia arvoja ja ihanteita. Informaation ja joukkotiedotuksen myötä perheen elämä ei ole niin itsesääntöistä kuin aikaisemmin. Uskonnon sekä asuinpaikan vaikutus ovat merkittäviä tekijöitä arvojen muodostumiselle. Arvokkaita asioita muokkaavat myös monet sosiaaliset seikat esimerkiksi perinteet, muoti, yleinen mielipide ja elämäntapa. (Paakkola ym. 1994, 103.)

4.2 Moraalikasvatus nykykodissa

Suomalaisilla vanhemmilla on joitain yhteisiä kasvatustavoitteita, esimerkiksi lapsien kasvatusta yhteiskuntakelpoisiksi, halukkaiksi työhön, työllään toimeentuleviksi sekä kykeneviksi sosiaaliseen vuorovaikutukseen (Korkiakangas ym. 1989, 214-215). Kasvatustavoitteiden tiedostamisessa ja selkeydessä on kuitenkin havaittavissa suuria eroja. Kasvatustavoitteiden omaksumista ja yleensäkin kasvatustoiminnan tiedostamista, sekä siihen liittyvistä velvollisuuksista ja oikeuksista käytetään nimitystä kasvatustietoisuus. Kasvatustietoisuus voidaan jakaa tietoisuuteen kasvatuksen tavoitteista, keinoista ja tuloksista. (Hirsjärvi & Huttunen 1991, 42-43.)

Kasvatusmenettelyjen siirtyminen lapsuudenkodista on vahva, ja siitä irrottautuminen vaatii kasvatuksen tiedostamista ja omaehtoista ajattelua (Pulkkinen 1984, 255). Hoffmanin (1977) mukaan moraalikasvatuksessa käytetyt perinteiset menetelmät ovat vallankäyttö, rakkauden kieltäminen ja ohjaava kasvatusta (Wahlström 1991, 165). Lapsi oppii jo hyvin nuorena huomaamaan, että vanhemmilla on valta rangaista lasta. Valtaa voidaan käyttää kasvatukseen joko fyysisen tai psyykkisen alistamisen muodossa (Wahlström 1991, 165). Psykologinen rankaiseminen on esim. rakkauden kieltämistä tai pelon herättämistä uhkailemalla (Pulkkinen 1977, 155-156). Fyysiseen rankaisemiseen kuuluvat kivun tuottaminen ja eristäminen. Ruumiillinen rangaistus sisältää aina riskejä esimerkiksi normaalit kiintymyssuhteet häiriintyvät tai vaarana voi olla lapsen pahoinpitely. Psykologinen rankaiseminen on esimerkiksi rakkauden kieltämistä tai pelon herättämistä uhkailemalla. Rankaisemisen tulee opettaa syiden ja seurausten ymmärtämistä, jotta se olisi ohjaavaa. Lapsen tulee saada tuntee sovituksen mahdollisuus ja anteeksianto, sekä se, että vanhemmat rakastavat häntä erehdyksistä huolimatta. (Pulkkinen 1984, 295-299.)

Ohjaavassa kasvatuksessa keskustellaan vastavuoroisesti, tasavertaisesti ja pohditaan yhdessä miksi jokin toinen teko on väärin ja toinen oikein (Wahlström 1991, 165). Ohjaavan kasvatuksen lähtökohdat ovat, että kasvattaja tietää kasvatuksen

tavoitteet, lapsen kehityksen etenemisen sekä ne kasvatustyytelyt, jotka ohjaavat lasta siirtymään seuraavaan kehitysvaiheeseen. Ohjaavan kasvatuksen ominaispiirteitä ovat juuri perheenjäsenten runsas vuorovaikutus. Vanhempien ja lasten läheinen suhde sekä vanhempien tuki, että lapsen toimintojen kontrolli auttavat lasta kehittymään moraalisesti yksilöksi. (Korkiakangas ym. 1989, 219.)

4.3 Kodin suhtautuminen koulukasvatukseen

Lapsen siirtyessä kodin turvallisesta ympäristöstä kouluun, tulisi kasvattajien ottaa tämä suuri muutos huomioon. Lapsi siirtyy kodin ohella uuden kasvatusympäristön alaiseksi. Koulu eroaa kodista kasvatusympäristönä mm. siinä suhteessa, että koulu on suunniteltu vartavasten kasvatusta ja oppimista varten (Antikainen 1992, 119). Kasvattajien, opettajien ja vanhempien, yhteydenpito ja yhteistyö voivat edesauttaa tätä muutosta.

Tutkimuksissa (Kruger 1969, Olofsson 1973) on todettu, että aggressiivisuus ja epäsosiaalisuus ovat yhteydessä kielteisiin asenteisiin koulunkäyntiä kohtaan. Kielteinen asenne heijastaa osaltaan sopeutumisvaikeuksia koulussa, mikä johtaa useisiin rangaistuksiin tai muihin toimenpiteisiin (Pulkinen 1977, 276). Lapsen kasvuympäristön ja aggressiivisuuden välillä on selvä yhteys. Erityisesti perheen kasvatusilmasto, vanhempien käyttämät ohjaamismenettelyt, ruumiillinen rankaiseminen, perheensisäiset mallit sekä vanhempien tunnesuhteet ovat yhteydessä aggressiivisuuteen. (Korkiakangas ym. 1989, 113.) Aggressiivisten nuorten keskuudessa myös suhtautuminen kouluun on vastuuntunnotonta. Tämä vastuuntunnottomuus on yhteydessä vanhempien välinpitämättömyyteen lastensa koulunkäynnistä. Vanhempien illoissa käynti on hyvä mittari suhtautumisesta lasten koulunkäyntiin. Pulkinen ym. (1977, 281) tutkimustulokset osoittavat, että aggressiivisten nuorten vanhemmat käyvät niissä vähiten.

Vaikka Suomessa on siirrytty yhtenäiskoulujärjestelmään ja yhteiskuntaluokkien rajat ovat murtuneet, on koulutuksessa säilynyt sosiaaliluokan mukainen valikointi. Silvennoisen (1973) tutkimuksen mukaan vanhempien koulutuksen määrä, suuret tulot sekä isän arvostettu ammatti heijastivat vanhempien myönteistä suhtautumista lastensa koulunkäyntiin. Myös Kivistö ja Vaherva (1972) ovat sitä mieltä, että eri sosiaaliryhmissä koulutukselle annetaan erilainen arvo. Ylemmissä sosiaaliluokissa koulutusta pidetään sosiaalisen liikkuvuuden edistäjänä, kun taas alemmat sosiaaliryhmät eivät anna suurta arvostusta sille. Alemmissä sosiaaliryhmissä lasten koulunkäyntiä ei kannusteta riittävästi, ja tämä taas saattaa olla syynä alhaisempaan motivaatioon koulunkäynnissä. (Pulkkinen 1977, 283.)

5 ARVOT JA MORAALI KOULUN LIIKUNTAKASVATUKSESSA

Viime vuosikymmeninä on puhuttu koulun kasvattavan otteen vähentymisestä. Viihde ja joukkotiedotus ovat tulleet kilpailemaan koulun kanssa. Toisaalta kodit suhtautuvat myönteisesti kouluun, ja ovat yhä valmiimpia jakamaan arvokasvatusta koulun kanssa. (Airaksinen, Elo, Helkama & Wahlström 1993, 70.)

Vikströmin (1995) mukaan koulun on toimittava yhteisen tulevaisuuden rakentajana. Koulun on otettava itselleen takaisin sen asema vaikuttajana ja kasvattajana. Moniarvoinen yhteiskunta ei saa olla esteenä opettajien kasvatustyölle. Arvopluralismi ei merkitse sitä, etteivät opettajat saa ottaa mitään kantaa arvoista. Heillä tulee olla rohkeutta ja kasvatustahtoa, totetaan Vikström.

5.1 Koulun tavoitteet liikuntakasvatuksessa

Peruskoulun opetus- ja kasvatustyön lähtökohtana on myönteinen ihmiskäsitys, jonka mukaan koululaisesta kasvatetaan kunnollinen kansalainen ja hyvä ihminen, kauniita tapoja noudattava kansalainen. Opiskeluvalmiuksien kehittämisen ohella peruskoulun toinen merkittävä tehtävä on antaa yleissivistävää koulutusta. Yleissivistykseen luetaan tiedolliset valmiudet, eettinen- ja esteettinen herkkyyks, kehittynyt tunne-elämä, havainnoimisen ja kommunikoinnin taidot, tarpeelliset perustaidot työnteossa sekä yhteiskunnan jäsenenä toimimisen taidot. Koulun tulee myös ohjata oppilaita pohtimaan omia arvojaan ja niistä johtuvia tekoja. (Peruskoulun opetussuunnitelman perusteet 1994, 11-13.)

Elo on arvostellut juuri koulun moraaliopetusta, jossa oman kulttuurin ja aikakauden tavat nostetaan moraalin mittapuiksi. Hänen mukaansa koulukasvatuksen tulisi osata tasapainottaa selviytymistäidot ja moraaliset ihanteet oikein. (Airaksinen ym. 1993, 70-76.)

Ensimmäisinä kouluvuosina lapselle on tärkeää, että hän tuntee olevansa turvallisessa ja hyväksytyssä ympäristössä. Myönteiset oppimiskokemukset edistävät lapsen positiivista käsitystä koulusta ja koulunkäynnistä. Alkuopetuksessa tuleekin myös nämä tavoitteet ottaa erikseen huomioon.

Ensimmäisien kouluvuosien tärkeitä tavoitteita ovat, että lapselle muodostuu myönteinen minäkuva ja hänellä on mahdollisuus kasvaa oma-aloitteiseksi, itsenäiseksi ja vastuuntuntoiseksi. Hän ymmärtää yhteisten sääntöjen merkityksen, oppii ottamaan toiset ihmiset huomioon, hyväksymään erilaisuutta ja arvostamaan omaa ja toisten työtä. Lapsi pystyy suunnittelemaan työskentelyään, asettamaan itselleen tavoitteita sekä etsimään uusia ratkaisuja ja perustelemaan ja arvioimaan valintojaan. Oppimisen ilon ja innostuksen säilyttäminen sekä oppimishaasteiden rohkea kohtaaminen tulee myös muistaa alkuopetuksessa. (Peruskoulun opetussuunnitelman perusteet 1994, 40.)

Peruskoulun opetussuunnitelman mukaan koulun liikunnanopetuksen tavoitteet ovat kasvattaa lapsia ja nuoria liikkumaan ja liikunnan avulla. Liikunnan käsite nähdään siten, että siihen kuuluu perinteisten liikuntalajien harrastaminen ja aktiivinen liikkuminen eri elämäntoiminnoissa. (Peruskoulun opetussuunnitelman perusteet 1994, 107.)

Crum (1993) on ilmaissut liikunnan tavoitteet selkeästi oppimisesta käsin. Hänen mukaansa koulun tulee

1. kehittää oppilaiden fyysis-motorisia kykyjä ja taitoja (teknomotorinen oppiminen)
2. lisätä oppilaiden kykyä käsitellä sosiomotorisia ongelmia, ja kehittää heidän sosiomotorisia kykyjään kuten oppimista häviämään ja voittamaan, ymmärrystä vastapelaajiin jne. (sosiomotorinen oppiminen)
3. lisätä tietoja ja pohdiskelukykyä, joita tarvitaan ongelmien hallitsemiseksi sääntöjen ohjaamissa erilaisissa liikuntatilanteissa (kognitiivis-reflektiivinen oppiminen)
4. kehittää myönteisiä tuntemuksia harjoitteluun, leikkiin, urheiluun ja tanssiin (affektiivinen oppiminen)
5. tarjota mahdollisuuksia iloiseen leikkiin, liikunnalliseen

ponnisteluun ja jännitykseen, mikä rikastuttaa kouluelämää.

Liikunnan avulla kasvatetaan paitsi rehtiin peliin myös yhteistoimintaan. Leikin avulla voidaan helposti opetella toimintasääntöjä ja sitä, että sääntöjen rikkomisesta seuraa rangaus. Leikinomaisissa tilanteissa sääntöjä ei koeta liian kahtelehtiviksi ja siksi harjoittelu käy helposti. Liikunnan avulla edistetään myös persoonallisuutta, opitaan hallitsemaan pelkoja sekä edistetään kansainvälistä yhteisymmärrystä. Liikuntakasvatuksen monipuoliset käytännön tilanteet antavat oivan mahdollisuuden myös eettiseen kasvatukseen. Näitä ovat mm. toisen huomioon ottaminen, auttaminen, voittoon ja häviöön asennoituminen, käyttäytymissääntöjen sisäistäminen jne. (Korkiakangas ym. 1989, 199-203.)

Bredemeier ja Weiss (1986) ovat tutkineet, että liikunnan avulla voidaan vaikuttaa moraaliseen kehittymiseen. He väittävät, että moraalista kehitystä voidaan vaalia ja edesauttaa erilaisten liikuntaohjelmien avulla. Juuri siksi, eikä vain terveyden ja fyysisen kehittymisen takia, liikunnan tulisi olla osa koulun opetussuunnitelmaa. (Bredemeier & Weiss 1986, 373-390.)

Romancen, Weissin ja Bockovenin tekemä tutkimus amerikkalaisille peruskoulun viidesluokkalaisille osoittaa, että suunnitellulla ohjelmalla voidaan edistää moraalista kehittymistä koulun liikuntakasvatuksessa. Tämä tutkimus sisälsi koe- ja kontrolliryhmän, jotka testattiin ennen ja jälkeen tutkimuksen. Koeryhmässä harjoitukset ja pelitilanteet oli rakennettu suunnitellusti moraalisten ongelmien pohjalle. Tässä ryhmässä pyrittiin yhdessä selvittämään syntyneet ongelmat ja keskustelemaan niistä. Ryhmässä käytettiin myös oppilaiden itsekeksimiä pelisääntöjä sekä perinteisiä pelisääntöjä. Näitä pelejä verrattiin keskenään ja niiden eroista keskusteltiin ryhmässä. Kontrolliryhmässä noudatettiin tavallista liikuntakasvatuksen opetussuunnitelmaa, jossa ongelmien selvittämiseen käytettiin perinteisiä liikuntakasvatuksen menetelmiä kuten aikalisää tai suorita ohjeita. Tämän 8-viikkoisen ohjelman aikana koeryhmä erosi merkittävästi kontrolliryhmästä moraalisessa päätöksenteossa. (Romance, Weiss & Bockoven 1986, 126-136.)

5.2 Liikunnanopettaja kasvattajana

Yhteiskunnan muutoksen vaikutus ei kohdistu vain arvoihin, perheeseen tai kouluun, vaan myös opettajaan. Opettajaan kohdistuneet odotukset ovat muuttuneet. Esimerkiksi opettajaa ei pidetä enää mallikansalaisen perikuvana. (Lahdes 1986, 380.) Opettaja joutuu työssään eri suunnilta tulevien odotusten ja arviointien kohteeksi. Koulun virallisten tavoitteiden toteuttaminen tai opettajan omat arvot ovat usein ristiriidassa käytännön opetuksen kanssa. (Korkiakangas ym. 1989, 226.) Jotkut vanhemmat odottavat koulun ja opettajien huolehtivan kokonaan lastensa kasvatuksesta.

Aineissa, joissa ihmisten välisillä suhteilla on merkittävä asema, opettaja tuo tietoisesti sekä tiedostamattomasti omia näkemyksiään julki (Airaksinen ym. 1993, 111). Koulun uudistumisen myötä opettajan on yhä enemmän kiinnitettävä huomiota hyvien ihmissuhteiden ylläpitämiseen ja empaattiseen toimintaan (Lahdes 1986, 379). Opettajan persoonallisuus vaikuttaa varsinkin alaluokilla oppimiseen ja kasvatukseen (Korkiakangas ym. 1989, 224). Jos opettaja pitää työstään ja hän on mukaansatempaava, se heijastuu oppilaisiin myönteisenä suhtautumisena kouluun ja opettajaan. Tästä kehittyy helposti hyvä suhde opettajan ja oppilaiden välille. (Suojanen 1994, 277-287.)

Liikunnan opettajan, kuten muidenkin opettajien ammatissa, oppilaan tuntemus on tärkeä työväline. Liikunnan opettaja työskentelee vaihtelevissa olosuhteissa, lähellä oppilaitaan, ja voi näin helposti havainnoida oppilaiden tuntemuksia, mielialoja ja ihmissuhteita. Liikunnan opetuksessa painotetaan suuresti elämysten ja myönteisten liikuntakokemusten saamista (Peruskoulun opetussuunnitelman perusteet 1994, 108-109). Näiden tavoitteiden saavuttamiseen tarvitaan positiivinen ja myönteinen ilmapiiri. Opettaja voi omalla käyttäytymisellään edesauttaa ilmapiirin parantumista. Tasavertaisuus ja reiluus oppilaita kohtaan, sääntöjen omakohtainen noudattaminen sekä pirteä ja myönteinen elämänasenne ovat valmiita, positiivisia malleja oppilaille. Mallioppimisen avulla voidaankin oppilaille opettaa uusia arvoja, ja niiden kautta uusia asenteita. (Korkiakangas ym. 1989,

227.)

Hyvä moraalikasvattaja nostaa tunnin aikana esille moraalisia kysymyksiä, kysyy miksi-kysymyksiä ja selventää moraaliongelmia. Hänen tulee välttää asioiden ehdotonta oikein-väärin asettelua, ja antaa oppilaille mahdollisuus tuoda esille omia mielipiteitään. Ennemminkin asioiden ehdottaminen kuin komentaminen olisi suositeltavaa opettajan käyttäytymistä. Opettajan tulee entistä enemmän soveltaa perinteisiä didaktisia oppeja ja antaa oppilaille mahdollisuus luonnolliseen kehitykseen ympäristön kanssa. Vaikka opettaja on viimekädessä vastuussa tunnin kulusta, tulee opettajan antaa oppilaille mahdollisuus päättää osaltaan opetuksen sisällöstä. Opettaja voi ohjata oppilaita ongelmien ratkaisussa ja antaa heidän tuoda julki omia mielipiteitään ja ehdotuksia arvokysymyksistä. (Figley 1984, 92-94.)

Meakinin mielestä liikunnan opettajan ei välttämättä tarvitse sanoa oppilaille, mikä on oikein tai mikä väärin. Hänen tulee kilpailu- ja pelitilanteissa selittää oppilaille säännöt tarkasti. Hän voi edesauttaa moraalista ymmärtämistä selittämällä sääntöjen merkitys ja niiden tärkeys. (Meakin 1994, 106-116.) Opettajan tulee myös pitää kiinni säännöistä ja vaatia niiden noudattamista. Opettajan tulisi muistaa antaa palautetta myös näiden sääntöjen noudattamisesta ja yleensäkin sosiaalisesta ja moraalista käyttäytymisestä. Yleensä palaute koskee enemmänkin taitojen oppimista tai motorista suoritusta. (Telama, julkaisematon.)

Bredemeier, Weiss, Shields & Shewchuk (1986) uskovat, että liikuntaa ohjaavat henkilöt voivat edistää moraalista kasvua, jos moraalikehitys otetaan erityiseksi tavoitteeksi. Edellämainitut ovat todenneet, että tavalliset liikunnanopetuksen pedagogiset menetelmät, opettajan määräämien sääntöjen noudattaminen ja niihin mukautuminen, eivät kehittäneet lapsen moraalista ajattelua kesäurheiluleirillä. Opettajan antamien käyttäytymisohjeiden noudattamisen rohkaisu ja vahvistaminen, sekä oppilaiden välinen keskustelu moraalista pulmista kehittivät selvästi moraalista ajattelua. (Bredemeier 1991, 365-372.)

5.3 Liikuntatilanteet kasvattajina

Liikuntatunnit antavat hyvän ympäristön moraali- ja arvokasvatukselle. Erilaisten liikuntatilanteiden yhteydessä sääntöjen noudattaminen sekä toisen ihmisen kunnioittaminen tulevat entistäkin tärkeimmiksi. Pelit ja kilpailut antavat hyvän mahdollisuuden harjoitella yhteistoimintaa ja toisen huomioonottamista. (Bredemeier & Weiss 1986, 388° & Korkiakangas ym. 1989, 201.) Varsinkin erilaiset joukkuepelit ovat käyttökelpoisia moraali- kasvatuksessa monimuotoisten sääntöjen takia. Joukkuepeleissä tulee ottaa vastuuta yhteisestä toiminnasta ja sääntöjen noudattamisesta. Oikeudenmukaisuutta opetetaan siten, että sääntöjen rikkomisesta seuraa rangaistus. Häviämisen ja voiton ymmärtäminen ja luonnollinen sisäistäminen, sekä pettymysten ja ilon hetkien kohtaaminen nousevat pelitilanteissa tärkeiksi seikoiksi. (Suojanen 1994, 277-287.)

Liikuntakasvatuksessa on mahdollista myös enemmän kuin missään muussa kouluaineessa kehittää sosiaalista vuorovaikutusta ja yhteistoimintaa. Tämä johtuu mm. siitä, että liikuntakasvatuksessa on helpompi antaa oppilaille vastuullisia tehtäviä ja käyttää oppilaskeskeistä työtapaa. (Telama, julkaisematon.) Youniss:n (1987) mukaan yhteistoiminnan periaattena on molemminpuolinen luottamus toiseen. Tämä mahdollistaa toimivan yhteistyön käytännössä.

Suuret oppilasryhmät vähentävät fyysistä liikkumista ja kiinnostusta liikuntaan. Oman vuoron odottaminen liian kauan vie oppilaan mielenkiinnon muualle. Kiinnostusta voi myös vähentää toimiminen sellaisessa ryhmässä, jossa on mukana yksi tai kaksi yliaktiivista oppilasta. Pienemmissä ryhmissä yksilön toiminta korostuu ja mielenkiinto kasvaa. Tällaisessa 5-6 oppilaan ryhmässä, jossa tulee esille tarpeeksi erilaisia näkökantoja, sosiaalinen vuorovaikutus on parhaimmillaan, toteaa Figley (1984, 96.)

Lapset vertaavat usein suorituksia keskenään. He tarkkailevat ja matkivat toisiaan, kokeilevat uutta ja kilvoittelevat. Lasten välinen kilpailu on usein tiedostamatonta. Se syntyy itsestään,

koska lapsi haluaa oppia mitä toinenkin osaa. Tällainen oman tarpeen synnyttämä kilpaileminen merkitsee voimakasta oppimismotivaatiota. (Jansson 1982, 12-13.) Kilpaileminen voi vaikeuttaa kuitenkin rehdin pelin sisäistämistä, ja voiton saavuttamiseen saatetaan käyttää väkivaltaa, tai sääntöjen rikkomista (Kor-kiakangas ym. 1989, 202). Opettajan tehtävänä liikuntatunneilla olisikin rohkaista oppilaita noudattamaan sääntöjä. Oppilaita tulisi rohkaista myös keskustelemaan säännöistä sekä niiden muuttamisesta sopivimmiksi, tai vaikka keksimään uusia pelejä uusilla säännöillä. (Telama, julkaisematon.)

6 TUTKIMUKSEN VIIITEKEHYS

Tutkimuksen kannalta merkittäviä yksilön arvoihin ja moraaliseen harkintaan vaikuttavat komponentit ovat kodin kasvatus ja koulun liikuntakasvatus. Liikuntakasvatuksen arvo- ja moraalikasvatus muokkaavat opettajan omia arvoja sekä vaikuttavat merkittävästi liikuntatilanteisiin. Opettajan arvot ja liikuntatilanteet ovat vuorovaikutussuhteessa toisiinsa, jotka kumpikin vaikuttavat osaltaan koulun liikuntakasvatuksen arvo- ja moraalikasvatukseen. Kodin moraalili- ja arvokasvatuksen pohjana ovat kodin perusarvot. Näistä arvoista johdetaan tietyt kasvatusmenetelmät, jotka puolestaan ohjaavat pitkälti kodin moraalili- ja arvokasvatusta.

Jos koulun ja kodin perusarvot eroavat suuresti toisistaan, oppilas joutuu arvoristiriidan pyörteeseen. Jos koulussa oppilaalta odotetaan tietynlaista käyttäytymistä, mitä kotona ei pidetä arvossa, oppilas ei tiedä kuinka hänen tulee käyttäytyä. Hänen moraalikehityksensä saattaa kärsiä, koska hän joutuu punnitsemaan kodin ja koulun arvojen välillä. Kodin ja koulun arvojen ja moraalikasvatuksen ristiriitaa saattaa edesauttaa myös perheiden sosiaaliluokkien erot.

Jos kodin ja koulun liikuntakasvatuksen moraalili- ja arvokasvatus kulkevat samoja linjoja pitkin, voi oppilas kehittyä tasapainoiseksi ja moraalisesti oikein ajattelevaksi yksilöksi.

7 TUTKIMUKSEN ONGELMAT

Pääongelma:

Selvittää millaista kodin ja koulun liikuntakasvatuksen arvo- ja moraalikasvatus on ala-asteen ensimmäisellä ja toisella luokalla, sekä miltä osin ne kohtaavat toisensa.

Alaongelmat:

1. Millaista moraalii- ja arvokasvatus on nykykodissa ?
  - Millaisia asioita nykykodissa arvostetaan ?
  - Millaisia kasvatukseen menetelmiä nykykodissa käytetään ?
  - Miten vanhempien omat arvot vaikuttavat kodin moraalii- ja arvokasvatuksessa ?

2. Millaista on koulun liikuntakasvatuksen moraalii- ja arvokasvatus ?
  - Millaisia ovat koulujen liikuntakasvatuksen arvotavoitteet ?
  - Millaisia arvoja opettajalla on ?
  - Miten opettajan omat arvot vaikuttavat kasvatukseen ?
  - Millaiset liikuntatilanteet kasvattavat moraalii- ja arvokasvatusta ?

8 TUTKIMUSMENETELMÄT

8.1 Mittarin kuvaus

Tutkimus suoritettiin kyselytutkimuksena. Tutkimusongelmien pohjalta laadittiin mittari, joka mittaa mahdollisimman tarkasti ongelma-aluetta. Kysely tehtiin sekä vanhemmille, että opettajille, joten tutkimus sisälsi kaksi osittain erilaista kyselykaavaketta (Liitteet 1 ja 2). Kyselyn kaksi ensimmäistä osiota olivat kummassakin kaavakkeessa samanlaiset. Nämä kysymykset pohjautuivat Rokeach:n arvomääritelmiin päätearvoista ja välinearvoista. Ensimmäisessä osiossa vastaajan tuli laittaa viisi tärkeintä päätearvoa tärkeysjärjestykseen ja toisessa osiossa vastaavasti viisi välinearvoa tärkeysjärjestykseen.

Kolmas osio liittyi kummassakin kyselykaavakkeessa kasvatukseen. Vanhempien tuli laittaa viisi tärkeintä asiaa tärkeysjärjestykseen, joita hän arvostaa lasten kasvatuksessa. Opettajien kyselykaavake taas sisälsi väittämiä liikuntatunnilta. Opettajan tuli merkitä tästä ryhmästä viisi tärkeintä asiaa tärkeysjärjestykseen, joita hän pitää arvossa liikuntatunneilla. Nämä kummatkin väittämät pohjautuivat Rokeach:n määrittämiin perusarvoihin.

Vanhempien kyselyn neljännessä osiossa mitattiin millaisia kasvatukseen vanhemmat käyttävät nykykodissa. Nämä kysymykset olivat avoimia kysymyksiä, kuten myös opettajien neljännessä osiossa. Opettajilta kysyttiin oman koulun liikuntakasvatuksen arvotavoitteita sekä tilanteita, jotka hän on havainnut erittäin kasvattaviksi liikuntatunnilta.

Mittarit esitettiin kymmenellä II-luokan oppilaan vanhemmalla ja kahdella liikunnanopettajalla, jotka opettavat I- ja II-luokalle liikuntaa. Kyselykaavakkeet oli ymmärretty täysin, joten alkuperäisiä kysymyksiä ei muutettu varsinaiseen tutkimukseen.

8.2 Koehenkilöt ja aineiston keruu

Otokseen valittiin kolmelta koululta I ja II luokka. Näiden luokan oppilaiden vanhemmille lähetettiin oppilaiden mukana kyselylomake. Kyselyn arkaluontoisuuden takia kaavakkeet lähetettiin kirjekuoressa, jossa vastaus voitiin palauttaa. Oppilaat palauttivat kyselylomakkeen takaisin opettajalle määräaikaan mennessä, jolloin aineisto kerättiin. Vanhemmille annettiin yhteensä 123 kyselykaavaketta, ja niistä palautettiin 105. Vastausprosentti vanhempien kohdalla nousi 85 %:iin. Näiden kuuden luokan liikunnanopettaja täytti myös opettajan kyselykaavakkeen.

Toinen keruu suoritettiin ala-asteen opettajille. Aineisto saatiin Opettajienammattijärjestön kautta. Satunnaisotannalla valittiin kaikista Suomen ala-asteista 50 koulua, joihin kuhunkin lähetettiin kaksi kyselykaavaketta eli opettajille lähetettiin kokonaisuudessaan 100 kyselykaavaketta. Vaikka kysely sisälsi palautuskirjekuoret postimerkkeineen, vastausprosentti jäi hyvin alhaiseksi. Vain 41 opettajaa vastasi kyselyyn, joten vastausprosentti jäi 41 %:iin.

8.3 Tutkimuksen luotettavuus

Tutkimuksen reliabiliteettiin vaikuttaa se, miten kyselykaavake on laadittu. Jos kyselykaavake ja vastausohjeet ovat selkeitä, on reliabiliteetti myös korkeampi. Mittarin esitestauksessa vastausohjeet oli ymmärretty täysin, joten kysymyksiä ei tarvinnut muuttaa reliabiliteetin kohottamiseksi. Mittarin kolmas osio on kiinteässä yhteydessä ensimmäiseen ja toiseen osioon, joten reliabiliteettia on pyritty kohottamaan kysymällä samasta asiasta useita kysymyksiä.

Validiteettia kohotettiin kyselykaavakkeen huoliellisella valmistamisella sekä esitestauksella. Kysymykset pyrittiin laatimaan mahdollisimman selkeiksi ja yksiselitteisiksi. Mittarin kaksi ensimmäistä osiota voidaan olettaa olevan erittäin tarkoituksenmukaisia ja käyttökelpoisia, koska kysymykset pohjautuvat

Rokeachin valmiiseen mittariin. Avoimissa kysymyksissä saattaa tulla esille seikkoja, jotka voivat aiheuttaa harhaa esimerkiksi toiset koehenkilöt pohtivat asioita enemmän kuin toiset. Yleensäkin koko tutkimukseen liittyy kysymys, voidaanko elämänarvoja saavuttaa tällaisen kyselytutkimuksen avulla. Ihmisillä on taipumus vastata siten, mikä on yleisesti hyväksyttävää ja sosiaalisten normien mukaista. Tällaisten seikkojen vaikutusta tutkimukseen on hyvin vaikea arvioida, mutta ainakin tämän seikan vaikutusta pyrittiin vähentämään suljetuilla vastauskirjekuorilla.

Vanhempien kohdalla tulosten ulkoista validiteettia pyrittiin parantamaan siten, että kolme koulua valittiin eri puolilta Suomea, eri kokoisilta paikkakunnilta: Vantaalta, Jyväskylästä ja Valkealasta. Opettajien kohdalla ulkoista validiteettia pyrittiin kohottamaan ottamalla satunnaisotannalla koulut koko Suomesta. Koska opettajista vastasi vain 41%, saattaa otokseen olla vastannut valikoitunut joukko. Ulkoista validiteettia olisi voitu opettajien kohdalla parantaa siten, että jokaiselle koululle olisi lähetetty vain yksi kyselykaavake, jolloin vastausprosentti olisi saattanut kohota. Sekä vanhempien että opettajien kohdalla tutkimuksen otos perusjoukkoon nähden on suhteellisen pieni, joten tutkimuksen tulokset voidaan katsoa vain suuntaa antaviksi.

9 TUTKIMUKSEN TULOKSET

Tutkimuksen alaongelmina käsiteltiin kahden eri ryhmän, vanhempien ja liikuntaa opettavien luokanopettajien arvoja sekä vanhempien kasvatusarvostuksia kotona ja opettajien kasvatusarvostuksia liikuntatunnilla. Yhtenä tärkeänä osana oli selvittää vaikuttavatko vanhempien omat arvot suoraan kasvatuksessa ja vaikuttavatko opettajien omat arvot kasvatuksessa liikuntatunnilla. Tutkimuksessa pyrittiin myös selvittämään miltä osin kodin arvot ja moraalikasvatus kohtaavat koulun liikunnanopetuksen moraalii- ja arvokasvatuksen.

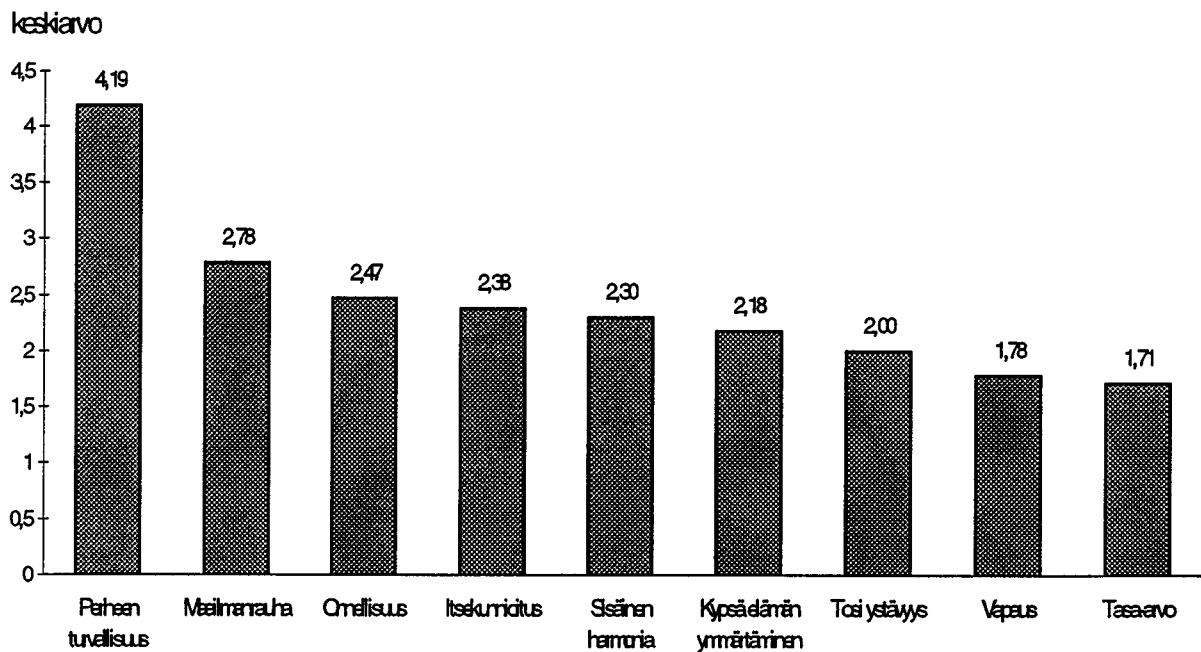
9.1 Vanhempien arvot ja kasvatusarvostukset kotona

Ensimmäisessä kysymyksessä vanhempien tuli laittaa heidän mielestään viisi tärkeintä päätearvoa tärkeysjärjestykseen, siten että tärkeintä he merkitsivät numerolla 5 ja vähiten tärkeintä numerolla 1. Toisessa kysymyksessä välinearvot tuli merkitä samalla tavoin järjestykseen. Kahdeksastatoista päätearvosta ja välinearvosta jotkut arvot saivat vain muutamia merkintöjä, joten ne on jätetty tulosten tarkastelussa pois. Tarkasteluun on otettu mukaan sellaiset arvot jotka saivat keskiarvoksi enemmän kuin 1,5.

Vanhemmat pitivät selvästi tärkeimpänä päätearvona perheen turvallisuutta. Maailmanrauhaa arvostettiin seuraavaksi eniten ja onnellisuutta kolmanneksi eniten. Itsekunnioitus ja sisäinen harmonia saivat lähes yhtä suuren arvostuksen neljäntenä ja viidentenä. Yli kahden keskiarvoihin ylsivät vielä kypsä elämän ymmärtäminen ja tosi ystävyys. Alle kahden keskiarvoihin jäivät vapaus ja tasa-arvoisuus. (taulukko 1 ja kuvio 1)

TAULUKKO 1. Vanhempien päätearvojen keskiarvot

Päätearvo	Keskiarvo
1. Perheen turvallisuus	4,19
2. Maailmanrauha	2,78
3. Onnellisuus	2,47
4. Itsekunnioitus	2,38
5. Sisäinen harmonia	2,30
6. Kypsä elämän ymmärtäminen	2,18
7. Tosi ystävyys	2,00
8. Vapaus	1,78
9. Tasa-arvo	1,71

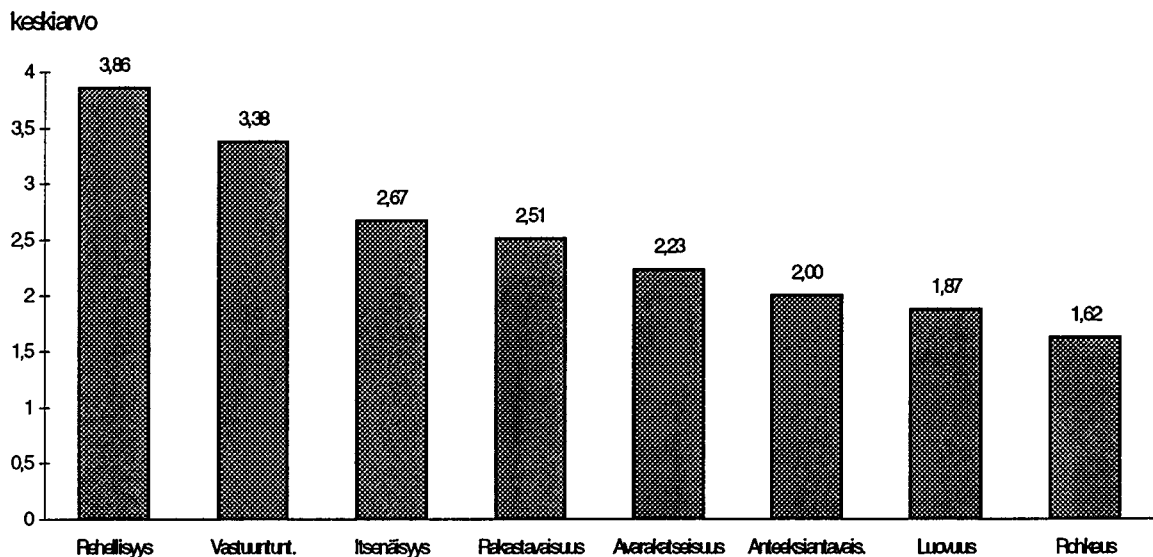
KUVIO 1. Vanhempien tärkeimmät päätearvot

Välinearvoista vanhemmat pitivät tärkeimpänä rehellisyyttä. Yli kolmen keskiarvon sai myös vastuuntuntoisuus, joka arvioitiin toiseksi tärkeimmäksi välinearvoksi. Kolmanneksi, neljänneksi ja viidenneksi tärkeimmät välinearvot olivat itsenäisyys, rakastavaisuus ja avarakatseisuus. Nämä arvot saivat keskiarvoksi yli kaksi. Alle kahden keskiarvon jääneitä olivat luovuus sekä rohkeus. (taulukko 2 ja kuvio 2)

TAULUKKO 2. Vanhempien välinearvojen keskiarvot

Välinearvo	Keskiarvo
1. Rehellisyys	3,86
2. Vastuuntuntoisuus	3,38
3. Itsenäisyys	2,67
4. Rakastavaisuus	2,51
5. Avarakatseisuus	2,23
6. Anteeksiantavaisuus	1,98
7. Luovuus	1,87
8. Rohkeus	1,62

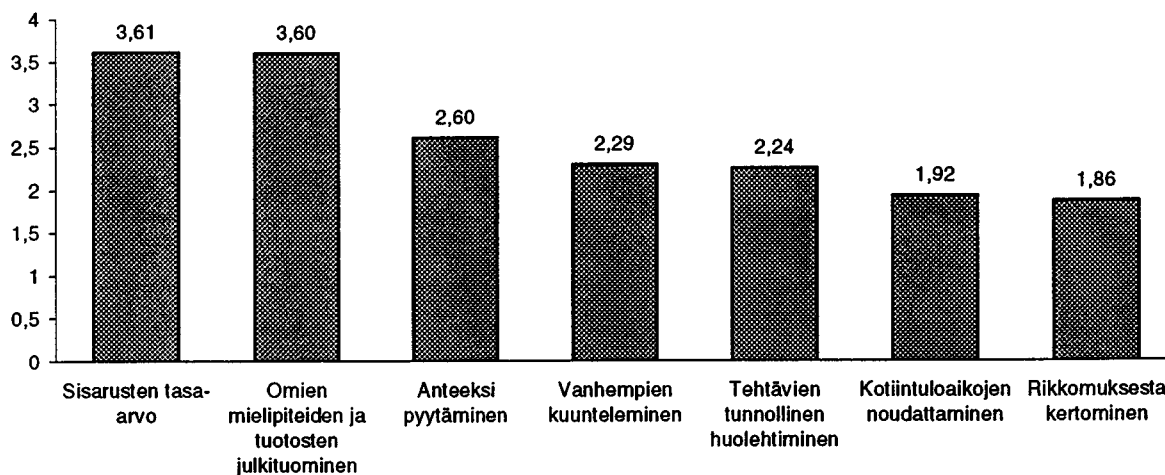
KUVIO 2. Vanhempien tärkeimmät välinearvot

Kodin kasvatusarvostusten keskiarvot jakautuivat tasaisemmin kuin vanhempien omat arvot (ka 3,61-1,09). Tarkasteluun valittiin keskiarvot, jotka lähentelivät 2 ja siitä ylöspäin. Sisärusten tasa-arvoisuutta pidettiin kotona kaikkein tärkeimpänä. Lähes yhtä paljon arvostettiin omien mielipiteiden ja tuotosten julkittuomista. Keskiarvon kaksi ylittivät anteeksi pyytäminen, vanhempien kuunteleminen ja tehtävien tunnollinen huolehtiminen. Kotiintuloaikojen noudattamista ja rikkomuksesta kertomista pidettiin vähemmän tärkeimpinä. (taulukko 3 ja kuvio 3)

TAULUKKO 3. Vanhempien tärkeimpien kasvatusarvostusten keskiarvot

Kasvatusarvostus	Keskiarvo
1. Sisarusten tasa-arvo	3,61
2. Omien tuotosten ja mielipiteiden julkituominen	3,60
3. Anteeksipyyttäminen	2,58
4. Vanhempien kuunteleminen	2,29
5. Tehtävien tunnollinen huolehtiminen	2,24
6. Kotiintuloaikojen noudattaminen	1,92
7. Rikkomuksesta kertominen	1,86

keskiarvo

KUVIO 3. Vanhempien tärkeimmät kasvatusarvostukset kotona

Neljännessä kysymyksessä pyrittiin selvittämään millaisia kasvatusmenetelmiä nykypäivästä käytetään. Kysymys sisälsi neljä erilaista tilannetta. Ensimmäinen kohta liittyi esineen rikkomiseen ja toinen taas sääntöjen noudattamiseen. Kolmanteen kohtaan liittyi tunnollisuuden ja ahkeruuden laiminlyöminen ja neljanteen kohtaan liittyi toiselle aiheuttama harmi. Kolmas ja neljäs kohta sisälsivät myös sosiaalisen häpeän.

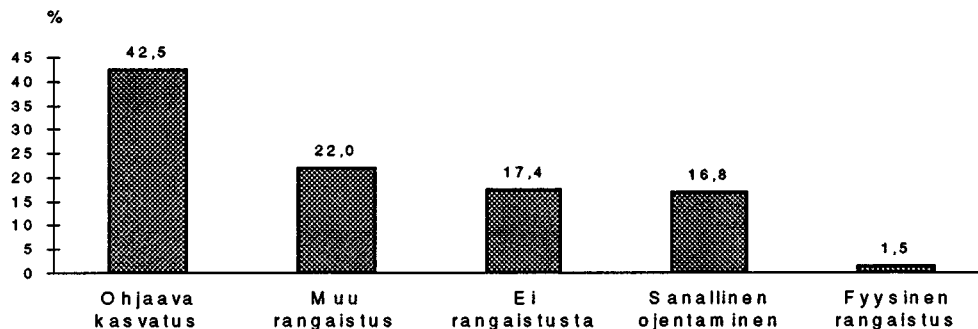
Jokaisesta kohdasta poimittiin kasvatukseen menetelmät viiteen ryhmään. Ensimmäinen ryhmä oli ohjaava kasvatusta, jossa moraalisuhteista pyritään keskustelemaan lapsen kanssa, ja varsinkin juuri siitä, miksi asia on oikein ja väärin. Toiseen ryhmään kuului sanallinen ohjatus, johon kuuluivat mm. kovaääninen ohjatus, moittiminen ja nuhtelu. Sanalliseen ohjatuksi ei sisällynyt asiaa sen kummempaa käsittelyä. Kolmas ryhmä sisälsi muut rangaistukset, joihin luetaan mm. kotiaresti, ylimääräinen kirjallinen työ, viikkorahan evääminen tai ilman ruokaa jääminen. Neljäs ryhmä koostui fyysisestä rangaistuksesta kuten esim. tukkapölystä ja viides ryhmä oli ilman rangaistusta jättäminen.

Selvästi eniten vanhemmat käyttivät ohjaavaa kasvatusta. Jokaisessa kohdassa vanhemmat käyttivät prosentuaalisesti eniten juuri tätä kasvatukseen menetelmää. Muuta rangaistusmenetelmää käytettiin ohjaavan kasvatukseen menetelmän jälkeen seuraavaksi yleisimmän. Sanallista ohjatus sekä ilman rangaistusta jättämisestä käytettiin lähes yhtä useasti. Fyysisestä rangaistusta käytettiin selvästi vähiten. (taulukko 4 ja kuvio 4)

TAULUKKO 4. Vanhempien käyttämät kasvatukseen menetelmät prosentteina

Kasvatukseen menetelmä	Prosentit
1. Ohjaava kasvatusta	42,5
2. Muu rangaistus	22,0
3. Ei rangaistusta	17,4
4. Sanallinen ohjatus	16,8
5. Fyysinen rangaistus	1,5

N=102

KUVIO 4. Vanhempien käyttämät kasvatukseen menetelmät

Tutkimuksessa selvitettiin myös miten vanhempien omat arvot heijastuvat kasvatusarvostuksissa. Eli vaikuttaako vanhempien omat arvot siihen mitä arvostetaan lasten kasvatuksessa. Tätä yhteyttä testattiin korrelaatiomatriisien avulla. Koska korrelaatiokertoimet jäivät suhteellisen alhaisiksi, tulosten tarkasteluun otettiin vain sellaiset pääte- ja välinearvot, jotka korreloivat kasvatusarvostusten kanssa vähintään tilastollisesti merkitsevästi.

W= 1
Päätearvoissa havaittiin 4 sellaista yhteyttä kasvatusarvostusten välillä, jotka olivat vähintään merkitseviä. Erittäin merkitseviä yhteyksiä ei saatu päätearvojen ja kasvatusarvostusten välillä. Vanhempien päätearvoista miellyttävä elämä oli yhteydessä kasvatusarvostukseen, jossa kotiintuloaikojen noudattamista pidettiin tärkeänä. Myös sosiaalinen tunnustus oli yhteydessä kotiintuloaikojen noudattamiseen. Kauneuden maailman arvostaminen oli yhteydessä siihen, että lapsen menestymistä koulussa arvostettiin. Tosi ystävyys korreloi myös tilastollisesti merkitsevästi lelujen korjaamisen kanssa. (taulukko 5)

10 välinearvoa korreloivat positiivisesti kasvatusarvostusten kanssa vähintään tilastollisesti merkitsevästi. Siisteydellä oli erittäin merkitsevä yhteys kasvatusarvostukseen, jossa lapsi korjaa lelut paikoilleen heti leikin jälkeen. Perheessä, jossa vanhemmat arvostavat avarakatseisuutta ja ennakkoluulottomuutta, pidetään arvossa myös sitä, että lapsi saa tuoda julki omia tuotoksiaan ja mielipiteitään. Anteeksiantavaisuus oli yhteydessä paitsi siihen, että lapsi pyytää anteeksi satutettuaan kaveria, mutta myös kotitöissä auttamiseen. Kasvatuksessa, jossa arvostettiin anteeksipyytämistä, oli yhteys myös välinearvoon avuliaisuus. Kodissa, jossa vanhemmat pitävät itse arvossa vastuuntuntoa, arvostavat sitä myös kasvatuksessa ja pitävät tärkeänä, että lapsi tekee tunnollisesti kotiläksynsä. Itsensä hillitseväisyyden ja pidättyväisyyden arvostaminen oli yhteydessä siihen, että lapsi osallistui kotitöihin. (taulukko 6)

Kuusi välinearvoa korreloivat negatiivisesti kasvatusarvostusten kanssa vähintään tilastollisesti merkitsevästi. Erittäin merkitsevä negatiivinen yhteys oli rehellisyydellä ja vanhempien kuuntelemisella sekä siisteydellä ja omien tuotosten julkituomisella.

TAULUKKO 5. Vanhempien päätearvojen ja kasvatusarvostusten väliset korrelaatiot ja niiden merkitsevyydet (n=102)

	Ko- tiin- tulo- aiko- jen nou- dat- nen	Rik- ko- muk- ses- ta ker- to- mi- nen	An- teek- si pyy- tä- mi- nen	Lah- ja- kiit- tä- mi- nen	Avus- ta kiit- tä- mi- nen	Koti- töis- sä aut- ta- mi- nen	Tun- noli- suus läh- sy- jen- teos- sa	Van- hem- pien kuun- te- le- mi- nen	Omi- en tuo- tos- ten jul- ki- tuo- minen	Teh- tä- vien tun- nol- li- nen teke- minen	It- se- näi- nen työs- ken- tely	Las- ten- huo- neen viih- tyi- syys	Lelu- jen- kor- jaa- mi- nen	On- gel- ma- rat- kal- su- teh- tä- vät	Kau- neu- den elä- mys- ten koke- mi- nen	Sisa- sus- ten tasa- arvo	Lap- sen menes- tymi- nen kou- lus- sa
Miellyttävä elämä	.29**	.15	-.10	-.02	-.04	-.04	-.04	-.07	-.12	.15	-.05	-.01	-.02	.15	-.06	-.13	.07
Aktiivinen elämä	.00	-.11	-.14	-.05	-.00	-.05	-.02	-.07	.15	-.09	-.00	-.03	-.04	.25	.18	-.07	.17
Saavuttamisen tunne	.01	.11	-.12	.08	-.04	-.01	-.03	-.08	.02	-.01	.08	-.05	-.07	.14	-.12	.03	.08
Maailmanrauha	.05	.02	-.09	-.07	.13	-.09	-.13	.06	-.08	.03	.15	-.03	.14	-.02	-.02	-.06	.14
Kauneuden maailma	-.12	-.14	-.10	-.06	-.04	.14	.04	.09	-.03	-.18	.18	.07	-.05	-.02	.18	-.05	.28**
Tasa-arvoisuus	.03	-.03	-.06	-.13	.16	.10	.07	-.14	-.04	-.02	.01	.05	.03	.06	-.05	.02	.11
Perheen turvallisuus	.14	.04	-.03	.20	.21	-.08	.07	-.16	-.04	-.04	-.06	.13	.12	-.12	-.24	.14	-.05
Vapaus	.08	.18	-.14	-.06	-.03	-.04	-.06	-.09	.19	.04	.03	.01	-.01	-.07	-.06	-.03	-.10
Onnellisuus	.16	-.12	-.05	.12	.07	-.15	.05	.08	-.02	.01	-.16	-.12	-.08	-.15	.03	.17	-.03
Sisäinen harmonia	-.07	-.10	.00	-.09	-.12	-.06	-.02	.03	.09	-.03	.03	.07	-.12	.19	.13	.04	-.17
Kypsä rakkaus	-.13	-.07	-.12	.10	-.14	.08	-.10	-.05	.19	.06	.09	.17	-.09	.15	.09	-.13	.03
Kansakunnan turvallisuus	.03	.10	.10	.15	-.10	.02	.11	-.10	-.01	.11	-.16	-.00	-.04	-.02	-.06	-.02	-.13
Mielihyvä	-.06	-.11	.14	.07	-.04	.11	-.08	-.08	.09	-.07	-.03	-.03	-.04	-.05	.17	-.03	.06
Pelastuminen	-.19	.19	.19	.14	-.13	.13	-.07	-.08	-.16	.06	-.04	-.04	.21	-.01	-.01	-.02	.09
Itsekunnioitus	-.03	-.09	.09	-.14	-.08	-.17	.22	.24	.08	-.03	.04	-.11	-.15	-.11	-.11	.04	-.18
Sosiaalinen tunnustus	.25**	.02	.01	-.05	.23	-.04	.06	.09	-.17	.06	-.09	-.03	-.04	.05	-.11	-.16	.01
Tosi ystävyys	-.07	.06	-.09	-.17	-.04	-.01	-.08	-.02	.04	.09	-.10	.08	.30**	-.01	.15	.00	-.07
Kypsä elämän ymmärt.	-.15	.01	.21	.04	-.03	-.07	-.02	.05	-.10	-.06	.08	-.10	-.12	.01	.17	-.10	.14

**= p < .01

TAULUKKO 6. Vanhempien välinearvojen ja kasvatuservoistusten väliset korrelaatiot ja niiden merkitsevyydet

	Ko- tiin- tulo- aiko- jen nou- dat- tami- nen	Rik- muk- ses- ta ker- to- mi- nen	An- teek- si pyy- tä- mi- nen	Lah- jas- ta kiit- tä- mi- nen	Avus- ta kiit- tä- mi- nen	Koti- töis- sä aut- ta- mi- nen	Tun- nol- li- suus lak- sy- jen- teos- sa	Van- hem- pien kuun- te- le- mi- nen	Omi- en tu- tos- ten jul- ki- tu- minen	Teh- tä- vien tun- nol- li- nen teke- minen	It- se- näi- nen työs- ken- tely	Las- ten- huo- neen viih- tyi- syyt	Lelu- jen- kor- jaa- mi- nen	On- gel- ma- rat- kai- su- teh- tä- vät	Kau- neu- den elä- mys- ten koke- mi- nen	Sisa- rus- ten tasa- arvo	Lap- sen menes- tymi- nen kou- lus- sa
Kunnianhimoisuus	.16	-.00	.04	.18	-.03	-.05	.08	.04	-.03	-.05	.09	-.06	-.08	.08	-.21	-.15	.10
Avarakatseisuus	-.18	-.15	-.20	-.06	-.04	-.19	-.07	.12	.27**	-.09	.23	.13	-.15	.05	.17	-.02	-.06
Kykeneväisyys	-.05	.09	-.06	-.06	-.01	-.02	.04	-.02	-.01	-.01	-.08	-.03	-.05	.16	-.11	.09	.05
Iloisuus	.13	-.04	.05	.18	.15	.08	-.02	.24	-.10	-.26**	.08	-.05	-.08	-.13	.06	-.07	-.11
Siisteys	.13	.04	.06	.06	.00	.19	-.11	.01	-.32***	.09	-.10	.19	.35***	-.06	-.06	.01	-.02
Rohkeus	.05	.19	-.19	-.07	.02	-.09	.01	-.09	.01	.08	.19	-.07	-.01	-.06	-.15	.03	.01
Anteeksiantavaisuus	-.11	.08	.30**	.10	-.04	.30**	-.21	-.07	.03	-.22	.01	.11	-.13	.01	.08	-.17	.19
Avullaisuus	.07	.09	.27**	.18	.19	.09	-.12	-.06	-.15	-.05	-.05	-.06	.02	-.15	-.14	-.07	.13
Rehellisyys	.12	.23	-.04	-.04	.17	-.06	.09	-.32***	-.16	.12	-.01	-.04	.21	-.08	-.13	.12	-.07
Luovuus	-.12	-.08	.01	-.14	-.14	.19	-.13	.01	.29**	-.12	.11	.07	-.11	.12	.11	-.21	.07
Itsenäisyys	.01	-.03	-.21	-.17	-.25**	-.07	.10	.05	.23	.06	-.12	-.12	-.14	.08	.13	.11	-.10
Älykyys	-.02	.03	-.08	-.06	-.07	-.07	-.11	.05	.00	-.09	.18	.10	-.05	-.06	.06	.08	.08
Loogisuus	-.02	-.12	.04	.01	.00	-.06	-.09	.02	.06	.13	.03	.20	.02	-.01	.08	-.16	-.06
Rakastavuus	-.15	-.15	.07	-.02	.07	-.05	-.07	.08	.05	-.16	-.06	-.12	-.07	.01	.22	.19	-.08
Kuullaisuus	-.00	-.03	.07	-.07	-.01	.08	-.05	-.06	-.04	.06	-.14	-.04	.19	.04	-.12	.14	.12
Kohteliaisuus	-.05	-.06	.12	.12	-.05	-.08	.15	-.08	-.27**	.24	.02	.16	.19	.02	-.13	-.10	.02
Vastuuntuntoisuus	.05	-.17	-.04	.01	.10	-.22	.29**	.18	-.12	.30**	-.28**	-.11	.06	-.08	-.06	.07	-.15
Itsensä hillitsevä	.07	.16	-.05	-.05	-.10	.29**	-.00	-.16	-.17	.02	.07	.07	.03	.16	-.11	-.11	.27**

**= p < .01 ***= p < .001

la. Iloisuudella oli merkitsevä yhteys tehtävien tunnolliseen suorittamiseen. Kohteliaisuus korreloi myös negatiivisesti omien tuotosten julkittuomisen kanssa. Vastuuntuntoisuuden arvostamisella oli negatiivinen yhteys kasvatuksessa siihen, että lapsi työskentelisi ja leikkisi itsenäisesti. Itsenäisyydellä oli taas negatiivinen yhteys kiittämiseen avusta ja tuesta. (taulukko 6)

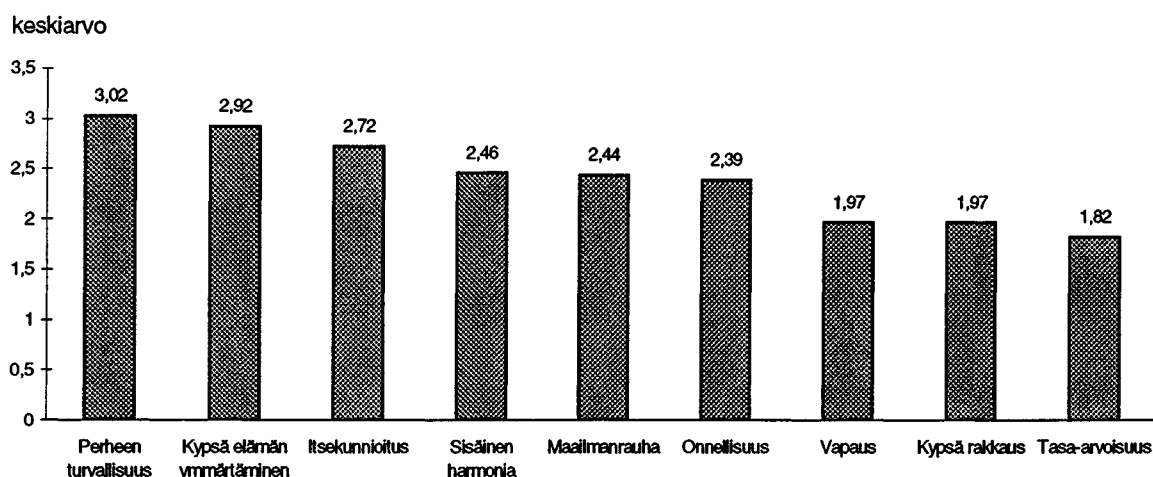
9.2 Opettajien arvot ja kasvatusarvostukset liikuntatunnilla

Opettajien kyselykaavakkeen kaksi ensimmäistä osiota olivat samanlaiset kuin vanhempien kyselykaavakkeen osiot. Opettajien kohdalta tarkasteluun otettiin yhtä monta pääte- ja välinearvoa kuin vanhemmillakin.

Valittujen päätearvojen keskiarvot vaihtelivat välillä 1,82 ja 3,03. Opettajat pitivät kaikkein tärkeimpänä päätearvona perheen turvallisuutta. Lähes yhtä tärkeänä pidettiin kypsää elämän ymmärtämistä. Kolmanneksi tärkeimpänä päätearvona pidettiin itsekunnioitusta. Sisäinen harmonia ja maailmanrauha arvioitiin lähes yhtä tärkeiksi neljänneksi ja viidenneksi. Kuudenneksi tärkein päätearvo onnellisuus ylitti vielä keskiarvon kaksi. Alle kahden keskiarvon jäivät vapaus ja kypsä rakkaus, jotka arvioitiin yhtä tärkeiksi. Tasa-arvoisuutta pidettiin näistä yhdeksästä päätearvosta kaikkein vähiten tärkeimpänä. (taulukko 7 ja kuvio 5)

TAULUKKO 7. Opettajien tärkeimpien päätearvojen keskiarvot

Päätearvo	Keskiarvo
1. Perheen turvallisuus	3,02
2. Kypsä elämän ymmärtäminen	2,92
3. Itsekunnioitus	2,72
4. Sisäinen harmonia	2,46
5. Maailmanrauha	2,44
6. Onnellisuus	2,39
7. Vapaus	1,97
7. Kypsä rakkaus	1,97
9. Tasa-arvo	1,82

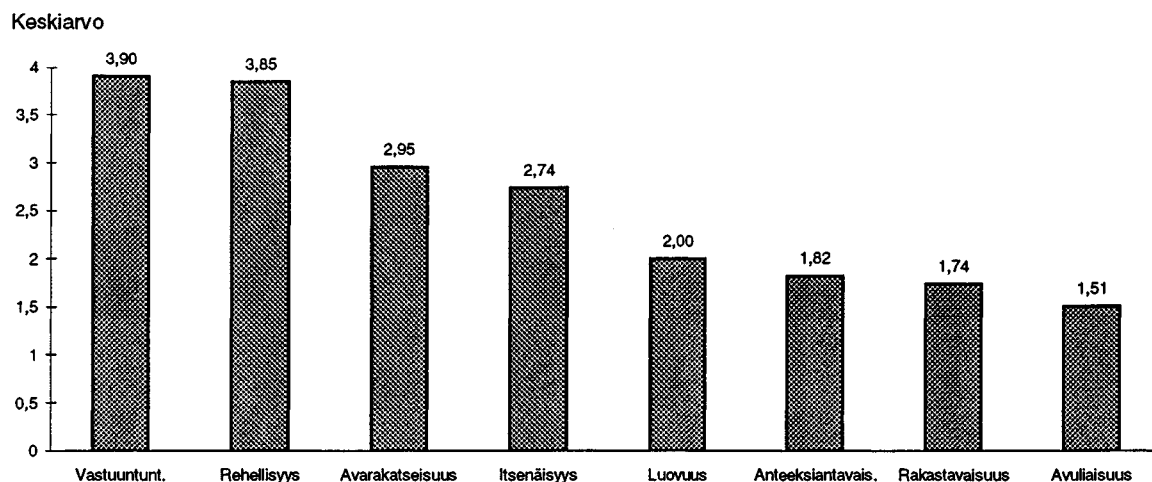
KUVIO 5. Opettajien tärkeimmät päätearvot

Opettajien välinearvoista tarkasteluun otettiin yhtä monta kuin vanhemmillakin. Opettajien välinearvojen keskiarvot valituissa arvoissa vaihtelivat välillä 1,51-3,90. Tärkeimpänä välinearvona opettajat pitivät vastuuntuntoisuutta. Lähes yhtä tärkeäksi välinearvoksi arvioitiin rehellisyys. Kolmanneksi tärkein oli avarakatseisuus ja neljänneksi tärkein itsenäisyys. Luovuus sai vielä keskiarvon kaksi, joka arvioitiin viidenneksi tärkeimmäksi välinearvoksi. Alle kahden keskiarvon jäivät anteeksiantavuus, rakastavuus ja avuliaisuus. (taulukko 8 ja kuvio 6)

TAULUKKO 8. Opettajien tärkeimpien välinearvojen keskiarvot

Välinearvo	Keskiarvo
1. Vastuuntuntoisuus	3,90
2. Rehellisyys	3,85
3. Avarakatseisuus	2,95
4. Itsenäisyys	2,74
5. Luovuus	2,00
6. Anteeksiantavuus	1,82
7. Rakastavuus	1,74
8. Avuliaisuus	1,51

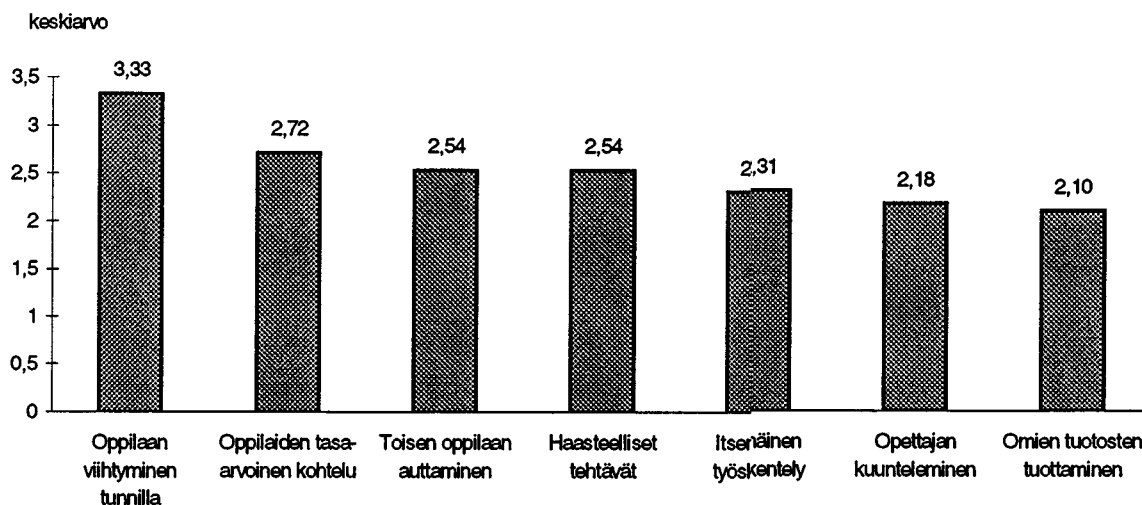

KUVIO 6. Opettajien tärkeimmät välinearvot

Opettajien kasvatusarvostuksien käsittelyyn otettiin yhtä monta kuin vanhemmillakin. Nämä kasvatusarvostukset liikuntatunnilla jakautuivat tasaisesti (ka 2,10-3,33). Opettajista tärkeintä oli, että oppilas viihtyy tunnilla. Seuraavaksi tärkeimpänä he pitivät oppilaiden tasa-arvoista kohtelua. Kolmatta ja neljättä kasvatusarvostusta pidettiin yhtä tärkeinä, jotka olivat toisen oppilaan auttaminen sekä haasteellisten tehtävien saaminen. Viidenneksi tärkeänä opettajat pitivät sitä, että oppilas kykenee itsenäiseen työskentelyyn. Tarkasteltavista kasvatusarvostuksista vähemmän tärkeinä opettajat pitivät opettajan kuuntelemista ja omien tuotosten tuottamista. (taulukko 9 ja kuvio 7)

TAULUKKO 9. Opettajien tärkeimpien kasvatusarvostusten keskiarvot

Kasvatusarvostus	Keskiarvo
1. Oppilaan viihtyminen tunnilla	3,33
2. Oppilaiden tasa-arvoinen kohtelu	2,72
3. Toisen oppilaan auttaminen	2,54
3. Haasteellisten tehtävien saaminen	2,54
5. Kykenevä itsenäiseen työskentelyyn	2,31
6. Opettajan kuunteleminen	2,18
7. Omien tuotosten tuottaminen	2,10

KUVIO 7. Opettajien tärkeimmät kasvatusarvostukset liikuntatunnilla

Myös opettajien kohdalta selvitettiin miten heidän omat arvonsa heijastuvat kasvatusarvostuksissa liikuntatunnilla. Tätä yhteyttä testattiin korrelaatiomatriisin avulla. Korrelaatiokertoimien jäädessä myös opettajien keskuudessa suhteellisen alhaisiksi, tulosten tarkastelussa otettiin huomioon vähintään tilastollisesti merkitsevästi korreloivat tulokset.

Seitsemän vähintään merkitsevää yhteyttä havaittiin opettajien päätearvojen ja kasvatusarvostusten välillä. Kaksi päätearvoa korreloivat erittäin merkitsevästi kasvatusarvostusten kanssa. Opettajat, jotka pitävät arvossa saavuttamista ja pysyvien tulosten aikaan saamista, arvostavat liikuntatunnilla sitä, että oppilas harjoittelee tunnollisesti. Myös maailmanrauhan arvostaminen omista arvoista heijastaa yhteyttä rikkeiden tunnustamiseen pelitilanteessa. Opettajien omista arvoista oli edelleen kauneuden maailma yhteydessä tunnolliseen harjoittelemiseen, onnellisuus ja tyytyväisyys opettajan kuuntelemiseen, kansakunnan turvallisuus siihen, että oppilas tulee tunnille ajoissa, tasa-arvoisuus oppilaan kiittämiseen sekä kypsä rakkaus tunnilla järjestyksen säilymiseen. (taulukko 10)

Välinearvojen ja kasvatusarvostusten välillä saatiin kuusi tilastollisesti vähintään merkitsevää yhteyttä. Viisi näistä yhteyksistä olivat positiivisia ja yksi negatiivinen. Tämä negatiiv-

tiivinen yhteys oli erittäin merkitsevä, ja se oli rehellisyyden ja haasteellisten tehtävien tekemisen välillä. Positiiviset yhteydet olivat avarakatseisuuden ja omien ratkaisujen tuottamisen välillä, kykeneväisyyden ja hyvän järjestyksen säilymisen välillä sekä kunnianhimon ja esteettisten kokemusten saamisen välillä. Rehellisyys korreloi positiivisesti sekä anteeksipyyttämisen sekä toisen auttamisen kanssa. (taulukko 11)

Neljännessä kysymyksessä opettajilta kysyttiin heidän koulun liikuntakasvatuksen arvotavoitteita. Ne liikkuvat hyvin samoilla linjoilla. Lähes jokaisessa vastauspaperissa sosiaalisuus oli mainittu ainakin jossain muodossa. Näitä olivat erilaisuuden kunnioittaminen, toisen huomioonottaminen ja yleensäkin ryhmätoiminnassa toimiminen sovittujen sääntöjen pohjalta sekä oikeudenmukaisuus ja fair play. Oppilaan minäkuvaan ja identiteettiin vaikuttavia kasvatuservostuksia mainittiin miellyttävien kokemusten saaminen, ehyt minäkuva, itsetunnon kehittyminen, pettymysten sietäminen, omiin kykyihinsä luottaminen sekä luovuus ja vastuuntunto. Moni opettaja oli vastannut liikunnan avulla kasvattamisen ohella myös kasvattamisen liikuntamyönteisyyteen, elinikäisen liikuntaharrastuksen löytämisen ja liikunnan ja terveyden välisen yhteyden ymmärtämisen.

Viides kysymys sisälsi niitä tilanteita, joita opettajat ovat havainneet erittäin kasvattaviksi liikuntatunnilla. Pelitilanteet oli mainittu selvästi eniten. Pelien kasvattavuutta oli perusteltu niiden sosiaalisuudella. Pelitilanteissa on opittava kuuntelemaan ohjeita, joukkuehenki kasvaa ja toisen kannustaminen luo ryhmähenkeä. Lahjakkaan oppilaan tulee ottaa huomioon vähemmän lahjakas oppilas ja riitatilanteiden selvittäminen opettaa ymmärtämään miksi niin ei saa tehdä. Kasvattaviksi lajeiksi oli mainittu myös telinevoimistelu ja uinti, joissa pelon voittaminen on tärkeää. Kun näillä tunneilla oppii uusia asioita, saa oppilas lisää itsevarmuutta ja itseluottamus kasvaa. Erityisesti telinevoimistelu oli mainittu lajina, jossa syntyy sellaisia tilanteita, jossa toiseen on luotettava. Retket mainittiin kasvattavina tapahtumina paitsi niiden sosiaalisuuden takia, niin myös siksi, että niissä ei ole kilpailua. Luovuutta pidettiin kasvattavana taitona ja siksi monessa vastauksessa mainittiin itse keksimät leikit ja pelit. Yleensäkin sellaiset

TAULUKKO 10. Opettajien päätearvojen ja kasvatustarvostusten väliset korrelaatiot ja niiden merkitsevyydet (n=39)

	Op- pi- las	Rik- keen tun- nus- tami- nen	An- teek- si	Tava- ras- ta	Avus- ta kiit- tä- mi- nen	Toi- sen opi- laan aut- tami- nen	Tun- noli- nen har- joit- te- lu	Opet- ta- jan kuun- te- le- mi- nen	Omi- en rat- ka- su- jen tuot- tami- nen	Teh- tä- vien tun- nol- li- nen teke- mi- nen	It- se- näi- nen työs- ken- tely	Op- pi- laan tun- nil- la viih- ty- mi- nen	Jär- jes- tyk- säl- ly- mi- nen	Haas- teel- li- set teh- tä- vät	Es- teet- ti- set ko- ke- muk- set	Op- pi- laiden ta- sa- ar- vo	Kun- nian- himo- nen har- joit- te- lu
Miellyttävä elämä	-.05	.07	-.07	-	-.03	-.14	-.07	.32	-.13	.36	.08	-.19	-.07	-.13	-.07	.19	-
Aktiivinen elämä	-.07	-.03	-.10	-	-.04	-.19	.18	-.14	.01	.20	.14	.29	-.09	-.03	-.10	-.00	-
Saavuttamisen tunne	-.09	.10	-.14	-	-.05	-.07	.55***	-.14	.15	-.03	-.18	-.04	-.13	.05	.04	.15	-
Maailmanrauha	.04	.56*	.17	-	.32	.15	-.27	-.08	.02	.19	-.03	-.15	-.17	-.11	.12	.06	-
Kauneuden maailma	-.10	-.11	-.14	-	-.05	-.17	.46**	-.20	.12	.16	-.04	.23	-.11	.01	.35	.03	-
Tasa-arvoisuus	-.04	.17	.13	-	.42**	-.03	-.25	-.10	-.02	.13	-.13	-.12	-.24	-.00	-.06	.28	-
Perheen turvallisuus	.28	-.01	.16	-	.08	-.02	.10	.10	-.19	.03	.08	-.36	.02	-.38	-.26	-.34	-
Vapaus	-.18	-.04	.01	-	.11	-.16	.25	-.02	.08	.12	-.23	-.26	.35	.08	.22	-.09	-
Onnellisuus	-.02	-.33	-.04	-	-.11	.12	.05	.50***	.09	-.11	.17	.02	-.02	.03	-.09	-.33	-
Sisäinen harmonia	.08	.02	-.26	-	-.10	-.01	.03	-.00	.07	-.13	.26	-.01	-.20	.25	-.10	.14	-
Kypsä rakkaus	.19	-.13	-.09	-	-.10	.01	-.14	.07	-.20	-.13	-.02	.07	.42**	-.05	-.01	-.18	-
Kansakunnan turvallisuus	.51***	.03	-.01	-	-.04	-.03	.01	-.02	-.16	-.09	.17	.09	-.10	-.15	-.10	-.10	-
Mielihyvä	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Pelastuminen	.09	.08	.27	-	-.07	.13	-.17	-.08	.12	-.16	-.24	.11	.04	.11	.30	-.08	-
Itsekunnioitus	-.12	-.08	.17	-	-.07	.25	-.01	-.05	-.07	-.12	.12	-.06	-.00	.04	-.18	.21	-
Sosiaalinen tunnustus	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Tosi ystävyys	-.03	-.04	-.07	-	-.11	-.20	-.06	-.23	-.05	-.10	-.17	.28	-.09	.20	-.05	.23	-
Kypsä elämän ymmärt.	-.18	-.13	-.15	-	-.15	-.04	-.21	-.08	.07	.10	-.06	.31	.10	.01	.12	.18	-

**= p< .01 ***= p< .001

TAULUKKO 11. Opettajien välinearvojen ja kasvatustarvostusten väliset korrelaatiot ja niiden merkitsevyydet

	Op- pi- las- tu- lee- tun- nil- le ajoissa	Rik- keen- tun- nus- tami- nen	An- teek- si- pyy- tä- mi- nen	Tava- ras- ta- kiit- tä- mi- nen	Avus- ta- kiit- tä- mi- nen	Toi- sen- opi- pi- laan- aut- tami- nen	Tun- nol- li- han- har- aut- joit- te- lu	Opet- ta- jan- kuun- te- le- mi- nen	Omi- en- rat- kai- su- jen- tuot- tami- nen	Teh- tä- vien- tun- nol- li- ken- tely- teke- minen	It- se- näi- nen- työs- la- ly- ty-	Op- pi- laan- tun- nil- la- viih- ty- minen	Jär- jes- tyk- sen- säi- ly- mi- nen	Haas- teel- li- set- teh- tä- vät	Es- teet- ti- set- ko- ke- muk- set	Op- pi- lai- den- ta- sa- ar- vo	Kun- nian- himo- nen- har- joit- te- lu
Kunnianhimoisuus	-.07	.20	-.11	-	-.04	-.10	-.02	.06	-.09	-.10	-.21	-.16	.26	.18	.48**	.14	-
Avarakatseisuus	-.20	-.08	-.02	-	-.17	.19	-.14	-.05	.46**	-.32	-.06	.01	-.01	.23	.12	-.03	-
Rykeneväisyys	-.07	.05	-.10	-	-.04	-.05	-.09	-.10	-.18	-.09	-.01	.25	.44**	.11	-.10	.02	-
Iloisuus	.33	-.05	-.13	-	-.05	-.16	-.07	-.16	-.04	-.09	-.11	-.17	.14	-.07	-.13	-.04	-
Siisteys	-.05	.08	-.07	-	-.03	-.14	-.07	.33	-.13	.36	.07	-.18	-.07	-.13	-.07	.19	-
Rohkeus	.13	-.12	-.11	-	.07	-.20	.21	-.09	-.14	.23	-.24	-.14	.27	-.05	.30	-.24	-
Anteeksiantavaisuus	.18	.21	.30	-	.26	.20	-.25	-.18	.02	.02	-.09	-.14	-.14	-.25	.08	-.17	-
Avuliaisuus	-.14	-.07	.27	-	-.08	.24	.23	.08	.07	-.14	.28	.09	.01	-.21	-.05	-.26	-
Rehellisyys	-.03	.16	.42**	-	.19	.44**	-.13	.08	-.18	-.05	.04	.05	-.09	-.56***	-.14	-.13	-
Iuovuus	-.06	-.22	-.22	-	-.10	-.14	-.05	-.29	.12	.21	.33	.22	-.10	.38	.14	.12	-
Itsenäisyys	-.01	.02	-.13	-	-.15	-.00	.09	.38	.15	-.10	.11	-.08	-.38	.18	-.27	.28	-
Älykkyyks	-.11	-.16	.01	-	-.06	-.24	-.16	.02	.06	-.01	-.07	.12	.04	.23	.15	.08	-
Loogisuus	-.08	.21	.03	-	-.04	.33	-.11	.02	.17	-.10	-.05	-.13	-.11	.06	-.12	-.01	-
Rakastavuus	-.16	.01	-.11	-	.15	-.11	.09	-.02	-.19	.22	.02	.08	.04	.15	-.11	-.02	-
Kuuliaisuus	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Kohtelias	.20	.15	.11	-	-.06	-.02	.25	-.18	-.23	-.19	-.16	.23	.08	-.14	-.08	-.00	-
Vastuuntuntoisuus	.23	-.06	-.10	-	.10	-.21	.12	.15	-.16	.02	.06	-.21	-.03	-.26	-.19	.03	-
Itsensä hallitsevä	-.09	-.09	-.13	-	-.05	-.26	.11	.01	-.02	.17	-.16	.09	.12	.18	.13	.15	-

**= p < .01 ***= p < .001

tapahtumat mainittiin erittäin kasvattaviksi, joissa tapahtuu epäonnistumista tai häviämistä.

9.3 Vanhempien ja opettajien yhteiset arvot sekä kasvatusarvostukset

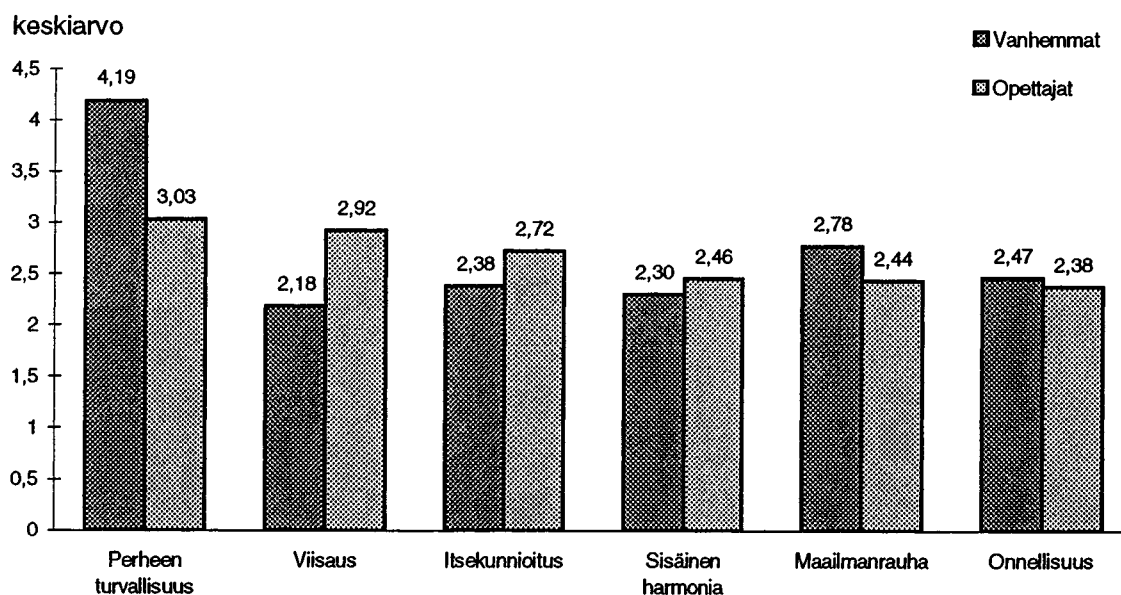
Vanhempien ja opettajien tärkeimpiä pääte- ja välinearvoja sekä kasvatusarvostuksia verrattiin toisiinsa. Pääte- ja välinearvojen välille laskettiin tilastolliset merkitsevyydet t-testin avulla.

TAULUKKO 12. Vanhempien ja opettajien tärkeimpien päätearvojen keskiarvot sekä keskiarvojen erojen tilastolliset merkitsevyydet (t-testi)

Arvo	Vanhemmat (n=102)		Opettajat (n=39)		t-testi	tilast. tod.näk.
	ka	kh	ka	kh		
	Perheen turvallisuus	4,19	1,96	3,03		
Kypsä elämän ymmärtäminen	2,18	1,69	2,92	2,08	(-)2,00	.050*
Itsekunnioitus	2,38	1,81	2,72	1,78	(-)0,99	.325
Sisäinen harmonia	2,30	1,86	2,46	1,99	(-)0,44	.659
Maailmanrauha	2,78	1,89	2,44	1,83	0,99	.325
Onnellisuus	2,47	1,69	2,38	2,00	0,26	.798

* = $p < .05$ ** = $p < .01$

Vanhempien ja opettajien kuusi yhteistä päätearvoa olivat perheen turvallisuus, kypsä elämän ymmärtäminen, itsekunnioitus, sisäinen harmonia, maailmanrauha ja onnellisuus. Kumpikin ryhmä arvioivat perheen turvallisuuden tärkeimmäksi arvoksi (vanhemmat ka 4,19 ja opettajat ka 3,03). Keskiarvojen erojen tilastollista merkitsevyyttä mitattiin t-testillä. Perheen turvallisuus ja kypsä elämän ymmärtäminen erosivat tilastollisesti merkitsevästi siten, että vanhemmat arvostivat perheen turvallisuutta enemmän kuin opettajat, ja opettajat viisautta enemmän kuin vanhemmat. (taulukko 12 ja kuvio 8)

KUVIO 8. Vanhempien ja opettajien tärkeimmät päätearvot

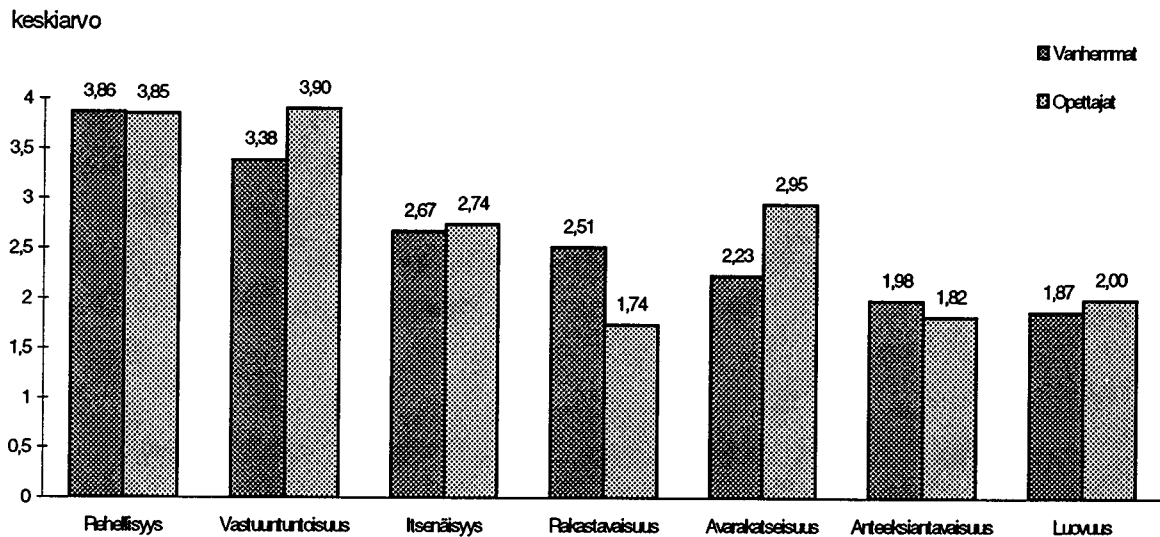
TAULUKKO 13. Vanhempien ja opettajien tärkeimpien välinearvojen keskiarvot sekä keskiarvojen erojen tilastolliset merkitsevyydet (t-testi)

Arvo	Vanhemmat (n=102)		Opettajat (n=39)		t-testi	tilastollinen tod.näk.
	ka	kh	ka	kh		
Rehellisyys	3,86	2,04	3,85	1,83	0,04	.965
Vastuuntun- toisuus	3,38	1,87	3,90	1,85	(-)1,47	.144
Itsenäisyys	2,67	2,00	2,74	1,87	(-)0,21	.835
Rakastava	2,51	1,73	1,74	1,37	2,75	.007**
Avarakatsei- suus	2,23	1,69	2,95	1,89	(-)2,20	.030*
Anteeksian- tavaisuus	1,98	1,56	1,82	1,37	0,56	.575
Luovuus	1,87	1,51	2,00	1,69	(-)0,43	.665

* = $p < .05$ ** = $p < .01$

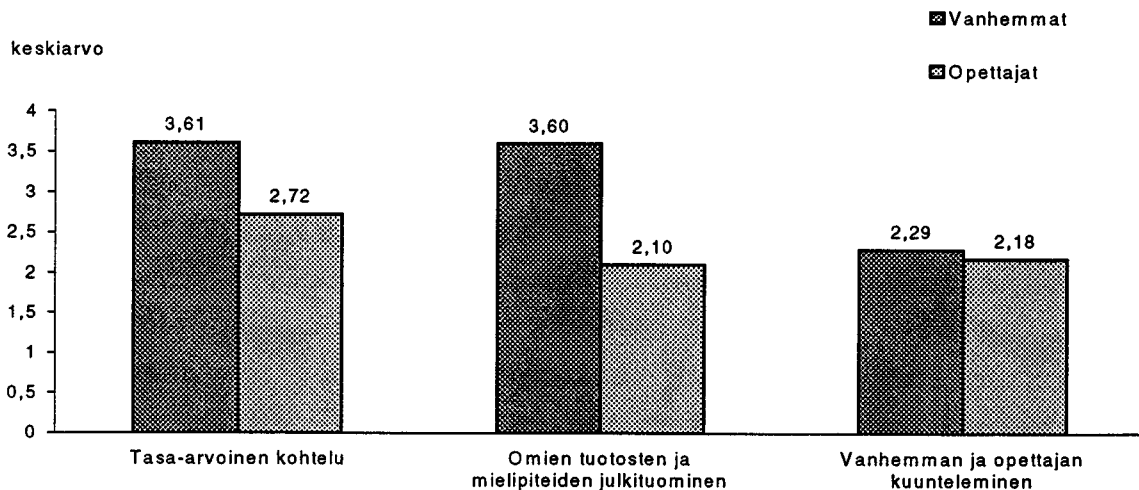
Vanhempien ja opettajien tärkeimpien välinearvojen joukosta löytyi seitsemän yhteistä välinearvoa: rehellisyys, vastuuntuntoisuus, itsenäisyys, rakastavaisuus, avarakatseisuus, anteeksiantavaisuus ja luovuus. Kumpikin ryhmä arvioivat rehellisyyden hyvin korkealle, vaikka opettajat pitivät vielä sitäkin tärkeäm-

pänä vastuuntuntoisuutta. Keskiarvojen erojen tilastollista merkitsevyyttä mitattiin t-testillä. Rakastavaisuus ja avarakatseisuus erosivat tilastollisesti merkitsevästi toisistaan siten, että vanhemmat pitivät rakastavaisuutta tärkeämpänä kuin opettajat, kun taas opettajat pitivät avarakatseisuutta tärkeämpänä kuin vanhemmat. (taulukko 13 ja kuvio 9)

KUVIO 9. Vanhempien ja opettajien tärkeimmät välinearvot

Vanhempien ja opettajien seitsemän tärkeimmän kasvatusarvostusten joukossa oli kolme yhteistä arvostusta: tasa-arvoinen kohtelu, tuotosten ja mielipiteiden julkittaminen sekä vanhemman ja opettaja kuunteleminen. Keskiarvojen erot voidaan havaita kuviossa 10.

KUVIO 10. Vanhempien ja opettajien yhteiset kasvatusarvostukset

10 POHDINTA

Tämän tutkimuksen tuloksien pohjalta ei voida tehdä selkeitä johtopäätöksiä opettajien ja vanhempien välisistä yhteyksistä arvo- ja moraalikasvatuksessa. Tulokset antavat kuitenkin pohjaa yleisessä arvokeskustelussa sekä kodin ja koulun välisessä yhteistyössä. Tuloksista voidaan selvästi lukea, mitä arvoja vanhemmilla ja opettajilla on sekä millaisia kasvatusarvostuksia vanhemmilla on kotona ja opettajilla koulussa. Myös se, millaisia kasvatusmenetelmiä nykykodissa käytetään, käy selvästi tutkimuksesta ilmi. Koulun liikuntakasvatuksen tavoitteet sekä kasvattavat tilanteet liikuntatunnilla antavat kuvaa siitä, millaista koulun liikuntakasvatus on.

10.1 Vanhempien ja opettajien arvot sekä moraalikasvatus

Kuten Figley (1984) on todennut, ihmisen elämä on täynnä valintoja. Näitä valintoja ohjaavat arvot. Tässä tutkimuksessa vanhempien ja opettajien tuli laittaa viisi pääte- ja välinearvoa tärkeysjärjestykseen. Tehtävä oli vaikea, koska kummassakin ryhmässä oli 18 arvoa. Joissain vastauksissa olikin kommentteja, että arvoja oli vaikea laittaa tärkeysjärjestykseen, kaikki tuntuivat tärkeiltä. Kaikki arvot eivät saaneet ollenkaan merkintöjä, joten niiden määrää olisi voinut vähentää. Vikströmin (1995) mainitsemat perusarvot saivat kuitenkin eniten mainintoja. Tärkeimmiksi arvoiksi valittiin opettajien sekä vanhempien keskuudessa juuri perheen turvallisuus, maailmanrauha, onnellisuus, rehellisyys, vastuuntuntoisuus sekä avarakatseisuus. Tutkimuksen tulokset arvojen kohdalla noudattelevat myös samaa linjaa kuin Helkaman (1987) tekemä tutkimus suomalaisten arvoista. Näyttää siltä, että ainakaan kymmenen vuoden sisällä yksilön perusarvot eivät ole muuttuneet, vaikka yhteiskunta muuttuukin koko ajan. Tärkeimmät perusarvot ovat ehkä niin voimakkaasti juurtuneet yksilön identiteettiin, että yhteiskunnankaan muuttuminen ei niihin vaikuta. Muiden, vähemmän tärkeimpien arvojen arvostaminen saattaa heilahdella enemmänkin yhteiskunnan muuttuessa.

Kodin päätearvoista nousi tärkeimmäksi perheen turvallisuus. Tämä heijastaa selvästikin sitä, että vanhemmat ottavat vastuun perheestä yhteisönä. Perheessä pidetään tärkeänä yhteenkuuluvuutta sekä toisen huomioon ottamista. Tämä tekee perheestä moraaliyhteisön. Perhe onkin sellainen yhteisö, jossa voidaan havaita altruismista käyttäytymistä eli toisen edun asettamista oman edun edelle. Toiseksi tärkeimmän arvon, maailmanrauhan, arvostamista voidaan perustella edellisen tapaan. Jos maailmassa vallitsee rauha, niin myös perheellä on turvallista elää. Vanhempien arvoista onnellisuus arvioitiin kolmanneksi tärkeimmäksi arvoksi. Edelleen tämä voidaan yhdistää perheen turvallisuuteen ja maailmanrauhaan. Tietysti onnellisuuteen kuuluu paljon muutaakin, mutta jos perheellä on turvallista ja maailmassa vallitsee rauha, niin on helpompi olla onnellinen.

Välinearvoista vanhemmat pitivät tärkeimpinä arvoina rehellisyyttä, vastuuntuntoisuutta, itsenäisyyttä, rakastavaisuutta sekä avarakatseisuutta. Nämä arvot ovat perustana yhteisön sujuvalle toimimiselle. Kuten välinearvoista todetaan, niiden avulla voidaan saavuttaa joitain toisia arvoja. Tässä tapauksessa perheen yhteenkuuluvuutta ja onnellisuutta.

Opettajien päätearvoista arvioitiin lähes yhtä tärkeiksi perheen turvallisuus sekä kypsä elämän ymmärtäminen. Vaikka perheen turvallisuutta ei arviotukaan yhtä tärkeäksi kuin vanhemmilla, niin sen tärkeyttä opettajien keskuudessa voidaan selittää samalla tavoin kuin vanhempien keskuudessakin. Kypsän elämän ymmärtämisen arvostuksen voidaan ajatella johtuvan siitä, että opettajat saattavat työnsä puolesta pohtia elämän tarkoitusta ja siinä menestymistä tarkemmin kuin yleensä ihmiset. Kolmanneksi tärkeimmän päätearvon itsekunnioituksen arvostamista voidaan pitää yhteydessä kypsään elämän ymmärtämiseen ja elämässä pärjäämiseen.

Opettajien lähes yhtä tärkeät välinearvot vastuuntuntoisuus ja rehellisyys ovat varmasti kypsän elämän ymmärtämisen ja perheen turvallisuuden lähtökohtia. Kolmanneksi tärkein arvo avarakatseisuus liittyy kiinteästi myös siihen, että katsotaan elämää monelta suunnalta ja opitaan ymmärtämään sen moninaisuus. Jos

yksilö on vastuuntuntoinen mutta avarakatseinen, tulee hän pärjäämään elämässään.

Vanhempien tärkeimmäksi arvostama päätearvo perheen turvallisuus arvioitiin paljon tärkeämmäksi kuin tärkein välinearvo rehellisyys. Tämän mukaan voisi yhtyä Åhlbergin (1989) päätelmään, että päätearvoista tärkeimmät ovat arvokkaampia kuin tärkeimmät välinearvot. Toisaalta taas opettajien kohdalla ei voida yhtyä samaan päätelmään. Välinearvoista vastuuntuntoisuus ja rehellisyys arvioitiin paljon tärkeimmiksi kuin tärkein päätearvo perheen turvallisuus. Opettajien päätearvojen keskiarvot jakautuivat muutenkin tasaisemmin kuin välinearvojen keskiarvot. Välinearvoista juuri nämä kaksi arvoa nousivat selkeästi ylimuiden. Tähän tulokseen voi kuitenkin vaikuttaa opettajien vähäinen lukumäärä tutkimuksessa.

Vanhempien sekä opettajien tärkeimpien päätearvojen joukossa oli eniten yksilöllisiä arvoja eli sellaisia arvoja, jotka koskevat yksilöä itseään. Ainoastaan maailmanrauha ja tasa-arvo olivat sellaisia arvoja, jotka ovat enemmänkin yhteiskunnallisesti tärkeitä. Syynä voi olla, että maailmassa ja Suomessa vallitsee nykyisin suhteellisen vakaa tilanne. Nyt voi keskittyä ja ajatella enemmänkin itsensä hyvinvointia. Yksilöllisten arvojen arvostaminen voi olla seurausta myös siitä, että nykyisin meidän yhteiskunnassa arvostetaan hyvin menestyvää ja sopeutuvaa yksilöä.

Kun näiden arvojen noudattamista aletaan vaatia, niistä tulee moraalisia. Jos vanhemmat vaativat lapsiltaan tiettyjen arvojen noudattamista, niin heidän tulee itsekin käyttäytyä samalla tavoin. Vanhemman käyttäytyminen on usein mallina lapselle, jota hän jäljittelee. Myös opettajan tulisi muistaa olla mallina oppilaalle. Hänen tulee itse noudattaa niitä sääntöjä ja tapoja, joita hän vaatii oppilailtaan. Vaikka moraalinen on katsottu olevan universaalista, niin kuitenkin se ei voi olla lapsen ja vanhemman sekä opettajan ja oppilaan välillä samanlaista. Lapsella ei ole niin paljon tietoa ja taitoa elämästä, että hän pystyisi itse päättelemään moraalisia ongelmia. Pelkkä tiedollinen kehittyminen ei siis riitä lapsen moraaliseen kehitykselle.

Lapsi tarvitsee tuekseen kotikasvatuksen, koulun sekä muita sosiaalisia kontakteja.

10.2 Vanhempien ja opettajien kasvatuservostukset

Kuten tutkimustulosten perusteella voidaan todeta, että vanhemmat ja opettajat välittävät lapselle yhteiskunnassa tärkeitä arvoja, he välittävät heille joko tietoisesti tai tiedostamattomasti myös omia arvojaan. Osaksi nämä arvot voivat olla samoja. Omien arvojen välittäminen näkyy selkeästi siinä, mitä lapsen ja oppilaan kasvatuksessa pidetään tärkeänä. Tutkimustulokset osoittavat kuitenkin myös sen, että kasvatuksessa ei läheskään aina pidetä tärkeänä sitä, mitä itse pidetään tärkeänä.

Vanhemmat pitivät kasvatuksessaan lähes yhtä tärkeinä sisarusten tasa-arvoa kuin omien tuotosten julkituomista. Kuitenkaan sisarusten tasa-arvo ei korreloinut tilastollisesti merkittävästi minkään vanhemman oman arvon kanssa. Sen sijaan omien tuotosten julkituominen oli yhteydessä seuraaviin vanhempien arvoihin: avarakatseisuus, siisteys, luovuus sekä kohteliaisuus. Avarakatseisuudella ja luovuudella oli positiivinen yhteys omien tuotosten julkituomiseen, kun taas siisteydellä ja kohteliaisuudella oli negatiivinen yhteys tuohon kasvatuservostukseen. Anteeksiantavaisuus ja avuliaisuus olivat yhteydessä siihen, että kasvatuksessa arvostettiin anteeksipyytämistä. Vanhempien kuunteleminen oli neljänneksi tärkeimmäksi arvostettu kasvatuservostus ja se korreloi erittäin negatiivisesti rehellisyyden kanssa. Eli vanhemmat, jotka arvostavat rehellisyyttä, eivät pidä kasvatuksessa arvossa sitä, että lapsi kuuntelee heitä. Seuraavaksi tärkein kasvatuservostus, tehtävien tunnollinen huolehtiminen, korreloi positiivisesti vastuuntuntoisuuden kanssa sekä negatiivisesti iloisuuden kanssa. Kotiintuloaikojen noudattamisen arvostaminen oli yhteydessä miellyttävään elämään sekä sosiaaliseen tunnustukseen. Rikkomuksesta kertominen, joka oli seitsemänneksi tärkein arvo ei korreloinut minkään vanhemman arvon kanssa.

Osaltaan voidaan todeta, että vanhempien tärkeimmät arvot tulevat myös kasvatuksessa esiin, koska lähes jokainen tärkeä kasvatustarvostus korreloi vanhemman oman arvon kanssa, joka vastasi kasvatustarvostusta. Toisaalta taas niiden tärkeys vaihteli suurestikin. Vaikka vanhemmat pitivät kasvatuksessa tärkeänä sisarusten tasa-arvoa, niin omissa arvoissa tasa-arvoa ei pidetty kovinkaan tärkeänä. Samoin voidaan sanoa rehellisyydestä. Vanhemmat pitivät sitä tärkeimpänä välinearvona, mutta kasvatuksessa rikkomuksesta kertomista ei pidetty kovinkaan tärkeänä. Vanhempien keskuudessa päätearvoilla ei ollut niin monta yhteyttä kasvatustarvostuksiin kuin välinearvoilla. Tämä saattaa johtua siitä, että välinearvojen avulla on paljon helpompi saavuttaa kasvatustavoitteita kuin päätearvojen avulla, jotka sinänsä ovat jo päämääriä.

Myös koulun liikuntatunnilla vallitsee tietynlainen kasvatusilmapiiri. Opettajilla on erilaisia kasvatustarvostuksia, joita he noudattavat tunneillaan. Tärkeimpänä kasvatustarvostuksena he pitivät sitä, että oppilas viihtyy tunnilla. Tämä on varmasti tunnin sujumisen lähtökohta. Opettajan on pyrittävä luomaan tunnille positiivinen ilmapiiri, että hän voisi edesauttaa lasten kasvatuksessa. Tässä tilanteessa opettajan on laitettava koko persoonallisuutensa peliin. Oppilaan tunnilla viihtyminen ei korreloinut minkään opettajien omien arvojen kanssa. Toiseksi tärkeimpänä kasvatustarvostuksena he pitivät oppilaiden tasa-arvoista kohtelua. Myöskään tämä arvostus ei korreloinut opettajien omien arvojen kanssa. Kolmanneksi tärkein kasvatustarvostus, toisen oppilaan auttaminen, oli yhteydessä opettajien omaan arvoon rehellisyys. Haasteellisten tehtävien arvostaminen oli erittäin negatiivisessa yhteydessä rehellisyyteen. Opettajat, jotka arvostavat kasvatuksessa sitä, että oppilas saa haasteellisia tehtäviä, eivät itse pidä kovinkaan suurella arvolla rehellisyyttä. Opettajat arvioivat viidenneksi tärkeimmäksi kasvatustarvostukseksi oppilaan itsenäisen työskentelyn, joka ei korreloinut minkään opettajan oman arvon kanssa. Opettajan kuuntelemisella oli tilastollisesti erittäin merkitsevä yhteys onnellisuuteen. Opettajille näyttää olevan oppilaiden kuunteleminen tärkeä onnellisuuden mitta koulussa. Opettajat, jotka arvostavat liikuntatunnilla omien tuotosten julkittamista, niin

arvostavat yleensä omissa arvoissaan myös avarakatseisuutta.

Opettajien tärkeimpien kasvatusarvostusten kanssa ei korreloinut niin monta arvoa kuin vanhemmilla, mihin vaikuttaa varmasti opettajien vähäinen lukumäärä. Eikä näistä tuloksista voida vetää kovinkaan tarkkoja johtopäätöksiä. Opettajien omat arvot korreloivat kuitenkin muiden kuin tärkeimpien kasvatusarvostusten kanssa muunmuassa seuraavasti. Rikkomuksesta kertominen oli erittäin vahvasti yhteydessä maailmanrauhaan, tunnille ajoissa tuleminen kansakunnan turvallisuuteen ja tunnollinen harjoittelu saavuttamisen tunteeseen. Näistä tuloksista voidaan myös päätellä, että opettajat tuovat omia arvoja esille kasvatuksessaan. Kuitenkaan ne eivät tule esille niin selvästi tärkeimmissä kasvatusarvostuksissa kuin myös muissa kasvatusarvostuksissa. Opettajien kasvatusarvostuksiin vaikuttavat varmasti myös koulun liikuntakasvatuksen tavoitteet sekä yleensä koulun kasvatustavoitteet. Opettajan omat arvot eivät tule niin selkeästi esille. Tähän voi vaikuttaa esimerkiksi opettajiin kohdistettu ulkoinen paine kasvatuksesta. Opettajien tärkeimmät kasvatusarvostukset liikuntatunnilla heijastavat juuri niitä tavoitteita, joita peruskoulun opetussuunnitelmissa on mainittu ensimmäisien kouluvuosien kohdalla. Näitä ovat muunmuassa myönteinen minäkuva, itsenäisyys ja vastuuntuntoisuus.

10.3 Vanhempien käyttämät kasvatusmenetelmät

Vanhempien kohdalla kasvatuksesta selvitettiin myös kasvatusmenetelmiä, joita vanhemmat käyttävät. Nämä kasvatusmenetelmät ovat Hoffmanin (1977) mukaisia. Tutkimuksen mukaan vanhemmat käyttävät selvästi eniten ohjaavaa kasvatusta, jossa moraaliongelmistä keskustellaan yhdessä. Muuta rangaistusta käytettiin seuraavaksi eniten. Siihen kuuluivat muunmuassa kotiaresti, ylimääräinen kirjallinen työ sekä viikkorahan evääminen. Rangaistuksia ilman jättäminen oli seuraavaksi yleisintä ja sanallinen ojentaminen neljänneksi yleisintä. Sanalliseen ojentamiseen kuuluivat esimerkiksi kovaääninen ojennus, nuhtelu tai moittiminen. Fyysinen rangaistus jäi lähes minimiin. Näyttää siltä, että ohjaavaa kasvatusta arvostetaan nykykodissa paljon.

Toisaalta tällaisen kyselytutkimuksen avulla on vaikea sanoa kuinka ohjaavaa kasvatus sitten onkaan. Myös tämän takia ohjavan kasvatuksen kannatus saattaa olla todellisuutta korkeampi ja fyysisen rangaistuksen määrä todellisuutta matalampi. Rangais- tusta ilman jättäminen oli yllättävän monessa vastauspaperissa. Tämä saattaa olla osoituksena vapaampaan kasvatukseen siirtymi- sestä. Muuta rangaistusta ja sanallista ojentamista käytettiin yhteensä paljon. Tämä on osoituksena siitä, että lasta nuhdel- laan tai rangaistaan, mutta kuitenkin ei viitsitä välittää siitä, että lapsi oppisi tekemistään virheistä. Heille ei seli- tetä mikä lapsen teossa on väärää, vaan tärkeää on lapsen ran- kaiseminen. Moraaliongelmista keskustelua ei pidetä tällöin niin tärkeänä.

Vanhempien käyttämistä kasvatusmenetelmistä voidaan päätellä, että fyysistä rangaistusta pyritään kodissa välttämään. Näin lapsen kasvatusilmastossa ei ole ruumiillista rankaisemista kovinkaan paljon, joten lapseen ei tartu aggressiivisia piirtei- tä ainakaan kodista. Tämä voi edesauttaa sitä, että lapset suhtautuvat koulunkäyntiin yhä vastuuntuntoisemmin. Toisaalta koulunkäyntiin vaikuttavat monet muutkin seikat, mutta yksi merkittävä seikka tutkimuksien mukaan ainakin on vanhempien käyttämät ohjaamismenettelyt sekä ruumiillinen rankaiseminen. Lasten koulunkäynnistä kiinnostumiseen vaikuttaa myös se, mil- laisen koulutuksen vanhemmat itse ovat saaneet ja mihin sosiaa- liluokkaan he kuuluvat. Ylemmän koulutuksen saaneet vanhemmat ovat kiinnostuneita lastensa koulunkäynnistä sekä haluavat lastensa varmasti menestyvän koulussa. Alempien sosiaaliluokkien vanhemmat eivät pidä koulutusta niin tärkeänä, joten he eivät välttämättä ole niin kiinnostuneita lastensa menestymisestä koulussa. Tämä saattaa olla myös syynä alhaiseen koulumotivaati- oon.

10.4 Liikuntakasvatuksen tavoitteet ja kasvattavat tilanteet liikuntatunnilla

Opettajilta kysyttiin heidän koulunsa liikuntakasvatuksen ta- voitteita. Voidaan todeta, että tulokset kulkevat aivan samoilla

linjoilla kuin peruskoulun opetussuunnitelman perusteet. Esimerkiksi jokainen Crumin (1993) mainitsema tavoite saavutettiin näiden tuloksien mukaan. Koulujen liikuntatuntien toteutuksessa näkyvät selvästi peruskoulun opetussuunnitelman perusteissa mainitut tavoitteet. Tämä ymmärrettäköön, koska liikuntakasvatuksen tavoitteet noudattelevat myös koulun yleisiä kasvatuksen tavoitteita. Ensimmäisten kouluvuosien aikana lasten kasvatuksessa on tärkeää, että hänestä kasvaa oma-aloitteinen, itsenäinen ja vastuuntuntoinen kansalainen, joka ymmärtää sääntöjen merkityksen ja oppii ottamaan toiset ihmiset huomioon. Jos tämän tavoitteen ottaa huomioon liikuntakasvatuksessa, ei mitään erikoisempia muutoksia kasvatustavoitteiden osalta voi tehdä.

Erittäin kasvattavista tilanteista liikuntatunnilla ei ollut epäselvää. Lähes jokainen opettaja oli vastannut pelitilanteet erittäin kasvattaviksi. Pelissä joutuu ottamaan toiset ihmiset erityisesti huomioon ja niissä sääntöjen noudattamisella on suuri merkitys. Mielestäni juuri sääntöjen noudattamisen opettamista tulisikin perustella erityisesti ensimmäisen ja toisen luokan oppilaille, koska he ovat moraalikehityksessä juuri siinä vaiheessa, jossa sääntöjen noudattamista opetellaan. Näin he oppisivat helpommin ymmärtämään miksi sääntöjä noudatetaan ja heidän olisi helpompi siirtyä moraalikehityksessä eteenpäin.

Vaikka lapset ovat luontaisesti syntyneet kisailemaan toistensa kanssa, koulun liikuntatunnit ei saisi sisältää liikaa kilpailuja. Liika kilpailemisen tarve saattaa tuoda esille vilppiä ja väkivaltaa. Vaikka kilpailut opettavatkin erinomaisesti häviämistä ja voittamista, niin myös erilaiset joukkuepelit opettavat samoja asioita. Niissä kilpailullisuus ei korostu niin paljon, eikä yksilön suoritus tule niin helposti esille. Joukkuepeleissä tai joukkuekilpailuissa tulee erinomaisesti esille myös toisen hyväksyminen sekä yleensäkin yhteistoiminta.

Sosiaalis-affektiivisten tilanteiden ohella oli tuloksissa mainittu myös kehittäviksi tilanteiksi sellaiset lajit, joissa itseluottamus ja pelon voittaminen tulevat esille. Tällaisia lajeja mainittiin esimerkiksi telinevoimistelu ja uinti. Vaikka liikunta on erittäin hyvä sosiaalisten taitojen kehittäjä, niin

on hyvä nähdä, että opettajat pitävät tärkeänä myös oppilaan kehittämistä yksilönä, oppilaan identiteetin kehittämistä. Kuitenkin voi ihmetellä, että vain muutamassa vastauspaperissa pidettiin erittäin kasvattavina keskustelutilanteita liikuntatunnin jälkeen. Mielestäni opettajien pitäisi enemmän kiinnittää huomiota moraaliongelmista keskustelemiseen. Heidän tulisi tuoda esille moraalikysymyksiä sekä selvittää oppilaiden kanssa ongelmatilanteet. Erityisesti liikuntatunnit antavat tähän oivan mahdollisuuden.

10.5 Kotikasvatuksen ja liikuntakasvatuksen yhteydet arvoissa ja moraalikasvatuksessa

Kuten aiemmin on todettu, ensimmäisen ja toisen luokan oppilaan identiteettiin vaikuttavat monet yhteisöt. Koti ja koulu ovat niistä tärkeimmät, koska lapsi viettää niiden parissa suurimman osan ajastaan. Niiden parissa lapsi saa erilaisia sosiaalisia kontakteja, jotka auttavat häntä kehittämään itseään itsenäiseksi mutta toiset huomioon ottavaksi kansalaiseksi. Jos näiden yhteisöjen moraalij- ja arvokasvatus liikkuvat hyvin eri linjoilla, niin lapsen identiteetti saattaa järkkyyä tai hänen moraali-kehityksensä hidastua tai pysähtyä kokonaan. Siksi olisi tärkeää tiedostaa eri yhteisöjen moraalij- ja arvokasvatusten linjat.

Vanhempien ja opettajien tärkeimmät päätearvot tutkimuksen mukaan ovat lähes samat: yhdeksän tärkeimmän päätearvon joukossa oli kahdeksan yhteistä arvoa. Vanhemmat ja opettajat arvioivat kuitenkin nämä arvot hyvin eri järjestykseen. Vaikka kumpikin ryhmä arvioi perheen turvallisuuden tärkeimmäksi arvoksi, niin opettajien ja vanhempien väliset keskiarvot erosivat tilastollisesti merkitsevästi. Vanhemmat tuntuvat pitävän perhettä vielä tärkeämpänä yhteisönä kuin opettajat. Perhe ajatellaan niin tärkeäksi yhteisöksi, että sitä arvostetaan paljon. Opettajilla taas keskiarvot jakautuivat tasaisemmin, joten perheen turvallisuus ei noussut erityisesti korkeammalle kuin muutkaan arvot. Kypsä elämän ymmärtäminen erosi myös tilastollisesti merkitsevästi siten, että opettajat arvostivat sitä enemmän kuin vanhemmat. Opettajat saattoivat ajatella kysymystä laajemmin ja ajat-

telivat kypsän elämän ymmärtämisen olevan yksi elämän lähtökohdista. Kypsän elämän ymmärtämistä voidaan pitää myös koulun yhtenä laajempuna kasvatustavoitteena.

Myös välinearvojen kohdalla voidaan havaita, että vanhempien ja opettajien arvot olivat lähes samoja. Kahdeksan tärkeimmän välinearvon joukosta löytyi seitsemän yhteistä välinearvoa. Rakastavaisuus erosi näiden ryhmien välillä tilastollisesti merkitsevästi siten, että vanhemmat pitivät tätä arvoa tärkeämpänä. Rakastavaisuus on selkeässä yhteydessä perheen turvallisuuteen ja sen yhdessä pysymiseen. Jos vanhemmat arvioivat perheen turvallisuuden tärkeäksi arvoksi, niin rakastavaisuus on yksi keino sen saavuttamiseen. Opettajat pitivät taas avarakatseisuutta selvästi tärkeämpänä kuin vanhemmat. Avarakatseisuus ei heijasta enää niinkään perheen yhteyttä vaan pikemminkin ulospäinsuuntautuneisuutta. Opettajat arvostavat tätä arvoa ehkä juuri siksi, koska he katsovat sen edesauttavan kypsän elämän ymmärtämisessä ja yleensäkin elämässä. Avarakatseinen tutustuu helpommin muihin ihmisiin ja ottaa uusista asioista helpommin selvää. Tämä on eduksi myös koulutyössä.

Yleisesti ottaen vanhempien ja opettajien arvoista voidaan sanoa, että ne liikkuvat hyvin samoilla linjoilla. Saattavathan opettajat olla yhtäläillä vanhempia siinä missä muutkin kyselyyn osallistujat. Opettajien valitseminen eri ryhmäkseen osoittaa kuitenkin sen, että opettajilla on joitain arvoja, jotka eroavat yleisesti vanhempien arvoista. Tähän saattavat vaikuttaa opettajan koulutuksen tuoma sama näkemys asioista tai samantyyppisten persoonien valikoituminen opettajiksi. Opettajien otoksen pienuuden takia, tätä voidaan pitää vain olettamuksena.

Kasvatusarvostuksien kysely oli tehty lähes samanlaisiksi opettajien ja vanhempien välillä. Opettajien kysely koski kuitenkin liikuntatuntia ja vanhempien kysely koski kotikasvatusta, joten aivan suoraa vertailua ei ryhmien välillä voi tehdä. Kummankin ryhmän tärkeimpien kasvatusarvostusten joukossa olivat tasa-arvoinen kohtelu, omien tuotosten ja mielipiteiden julkittaminen sekä vanhemman ja opettajan kuunteleminen. Ainakin näillä linjoilla vanhempien kasvatus kotona ja opettajien kasvatus liikun-

tatunnilla noudattelee samoja raiteita. Näyttää siltä, että lasten kasvatuksessa jonkunlaista kuuliaisuutta ja auktoriteetin kunnioittamista pidetään koulussa sekä kotona tärkeänä. Kuitenkin arvostetaan sitä, että lapsi saa tuottaa omia tuotoksiaan, mikä on edellytyksenä ihmisenä kehittymiselle. Tasa-arvoisuus on tärkeä edellytys ihmisten kanssakäymisessä sekä erilaisten yhteisöjen toiminnassa. Se luo pohjan sille, millaiseksi yhteisön jäsenten väliset suhteet muodostuvat.

Aihe on hyvin arkaluontoinen, joten sen tutkiminen on hankalaa. Kyselytutkimuksella ei saada varmaa tietoa siitä, kuinka totuudenmukaisia vastaukset ovat. Toisaalta ei minkään tutkimusmenetelmän avulla voitaisi eliminoida sitä, että ihmiset vastaavat tällaisiin kysymyksiin sosiaalisesti hyväksyttävällä tavalla. Tulevaisuudessa olisi mielenkiintoista laajentaa tutkimusta siten, että tutkimukseen otettaisiin mukaan myös lasten ja oppilaiden kanta asiasta. Haastattelu- ja observointitutkimus saattaisi tuoda parhaat tulokset tämän tapaisessa tutkimuksessa. Siinä voitaisi havaita paremmin ihmisten välisiä suhteita ja kommunikointia.

LÄHTEET:

Airaksinen, T. (1987) Moraalifilosofia. Juva: WSOY

Airaksinen, T, Elo, P., Helkama, K. & Wahlström, B. (1993)
Hyvän opetus. Arvot, arvokeskustelu ja eettinen kasvatus
koulussa. Helsinki: Painatuskeskus.

Aho, S. (1994) Lasten moraalijattelun kehitys peruskoulun ala-
asteella. Teoksessa J. Tähtinen (toim.) Opettajuuden eväät.
Turun yliopiston kasvatustieteellisentiedekunnan jul-
kaisusarja B 47, 9-25.

Antikainen, A. (1992) Kasvatus, koulutus ja yhteiskunta. Por-
voo: WSOY.

Bredemeier, B. (1991) Morality and sport for all. Teoksessa P.
Oja & R. Telama (toim.) Sport for all. Amsterdam: Elsevier,
365-372.

Bredemeier, B. & Weiss, M. (1986) Moral development. Teoksessa
V. Seefeldt (toim.) Physical activity & well-being. Virgi-
nia: American Alliance for health, physical education, rec-
reation and dance, 373-390.

Crum, B. (1993) Opitulla asialla tulee olla käyttöarvoa. Lii-
kunta ja Tiede 6, 50-53.

Figley, G. (1984) Moral Education through Physical Education.
Quest 36, 89-101.

Haavio-Mannila, E., Jallinoja, R. & Strandel, H. (1984) Perhe
työ ja tunteet. Juva: WSOY.

Hare, R. (1981) Moral thinking. Oxford. ?

Helkama, K. & Ikonen, M. (1986) Some Correlates of Maturity of
Moral Reasoning in Finland. Behavior Science Research 21,
110-131.

Helkama, K., Salminen, S. & Uutela, A (1987) A world at peace as a personal value in Finland. Current research on peace and violence 10, 2-3.

Hirsjärvi, S. (1975) Arvot ja arvojen konsistenssi kasvatustavoitteiden määräytymisen lähtökohtana. Jyväskylän yliopisto. Kasvatustieteen lisensiaattitutkielma.

Hirsjärvi, S. & Huttunen, J. (1991) Johdatus kasvatustieteen. Kasvatuksen lähtökohtia ja peruskäsitteitä. Juva: WSOY.

Jansson, L. (1982) Urheilijan psyykinen valmennus. Keuruu: Otava.

Julkunen, R. (1994) Hyvinvointivaltio moraaliyhteisönä: yhdenmukaisuus, ero ja oikeudenmukaisuus. Teoksessa J. Virkki (toim.) Ydinperheestä yksilöllistyviin perheisiin. Juva: WSOY, 104-125.

Keski-Suomalainen 9.9.1995, lyhyesti.

Kohlberg, L. (1976) Moral stages and moralization: the cognitive-developmental approach. Teoksessa T. Lickona (toim.) Moral development and behavior. New York: Holt, Rinehart & Wilson, 31-53.

Kohlberg, L. & Nisan, M. (1982) Universality and Variation in Moral Judgement: A Longitudinal and Cross-sectional Study. Child Development 53, 865-876.

Korkiakangas, M., Ruoppila, I. & Saarinen, P. (1989) Kasvatuspsykologian kysymyksiä. Helsingin yliopisto, Lahden tutkimus- ja koulutuskeskus.

Kurtines, W.M. & Gewirtz, J.L. (1987) Moral development through social interaction. New York⁶ John Wiley & Sons.

Lahdes, E. (1986) Peruskoulun didaktiikka. Keuruu: Otava.

- Marin, M. (1994) Perhe ja moraali: vuosisata perhekeskustelua. Teoksessa J. Virkki (toim.) Ydinperheestä yksilöllistyviin perheisiin. Juva: WSOY, 10-23.
- Meakin, D. (1994) The emotions, morality and physical education. *Physical education review* vol.17 no. 2, 106-116.
- Mietintö (1970) Peruskoulun opetussuunnitelmakomitean mietintö 1. Keuruu: Otava.
- Niemi, P. (1988) Adolescents and the family: images and experiences of family life in Finland. Turun yliopisto: Turun yliopiston julkaisuja sarja B osa 181.
- Paakkola, E., Turunen, K. & Wilenius, R. (1994) Mitä on filosofia. Jyväskylä: Gummerus.
- Peruskoulun opetussuunnitelman perusteet (1994) Helsinki: Valtion painatuskeskus.
- Pulkkinen, L. (1977) Kotikasvatuksen psykologia. Jyväskylä: Gummerus.
- Pulkkinen, L. (1984) Nuoret ja kotikasvatus. Keuruu: Otava.
- Rawls, J. (1988) Oikeudenmukaisuusteoria. Juva: WSOY.
- Rokeach, M. (1973) The nature of human values. New York: The Free Press.
- Romance, T., Weiss, M. & Bockoven, J. (1986) A Program to Promote Moral Development Through Elementary School Physical Education. *Journal of Teaching in Physical Education* vol.5, 126-136.
- Shaver, J. & Strong, W. (1982) Facing value decision. New York: Teacher College Press.

- Suojanen, R. (1994) Liikunta ja sen opettamisen haasteet opettajankoulutukselle. Teoksessa J. Tähtinen (toim.) Opettajuuden eväät. Turun yliopiston kasvatustieteellisentiedekunnan julkaisusarja, 277-287.
- Telama, R. Moral development. Julkaisematon käsikirjoitus.
- Turunen, K. (1993) Arvojen todellisuus. Jyväskylä: Gummerus.
- Vikström, J. (1995) Koulu ei ole marketti, kristillisestä etiikasta oikeat arvot. Opettaja 33, 14-15.
- Wahlström, R. (1991) Moraalikehitys ja moraalikasvatus. Teoksessa J. Kuusinen (toim.) Kasvatuspsykologia. Juva: WSOY, 153-172.
- Youniss, J. (1987) Social construction and moral development: update and expansion of an idea. Teoksessa W.M, Kurtines & J.L, Gewirtz (toim.) Moral development through social interaction. New York: John Wiley & Sons, 131-148.
- Åhlbeg, M. (1989) Kasvatuksen arvoperusta: arvojen ajattelun ja kasvatustavoiteajattelun välisestä yhteydestä. Helsingin opettajankoulutuslaitoksen tutkimuksia 75, Helsinki: Yliopistopaino.

Hyvä vastaanottaja

Teen lopputyötäni Jyväskylän yliopiston liikuntakasvatuksen laitoksella. Tutkimuksessani on tarkoitus selvittää moraali- ja arvokasvatusta yleensä, sekä I- ja II-luokan liikuntakasvatuksen arvopohjaa. Toivoisin teidän koulun yhden tai kahden luokanopettajan, joka opettaa liikuntaa I:lle tai II:lle luokalle, vastaavan kokemustensa ja omantuntonsa perusteella tähän kyselyyn. Tutkimustuloksista toivon olevan hyötyä koulun ja sen lähiympäristön arvokeskustelussa.

Palauttaisitteko kyselykaavakkeet postilaatikkoon oheisessa kirjekuoressa viimeistään 9.2.1996.

Kunnioittaen

Tytti Työppönen
liik.tiet.yo

I Merkitse seuraavasta ryhmästä viisi tärkeintä asiaa, joita arvostat eniten. Laita nämä viisi tärkeysjärjestykseen niin, että tärkeimmän merkitset numerolla 5 ja viidenneksi tärkeän numerolla 1

seuraavalla tavalla : 5 = tärkein

4 = toiseksi tärkein

3 = kolmanneksi tärkein

2 = neljänneksi tärkein

1 = viidenneksi tärkein

(valitse vain viisi vaihtoehtoa)

1. miellyttävä elämä (vauras elämä)
2. jännittävä elämä (aktiivinen elämä)
3. saavuttamisen tunne (pysyvien tulosten aikaansaaminen)
4. maailmanrauha (ei sotia)
5. kauneuden maailma (kauneus luonnossa ja taiteessa)
6. tasa-arvoisuus (veljeys, samat mahdollisuudet kaikille)
7. perheen turvallisuus (pitää huolta rakkaimmistaan)
8. vapaus (itsenäisyys, vapaa valinta)
9. onnellisuus (tyytyväisyys)
10. sisäinen harmonia (vapaus sisäisistä ristiriidoista)
11. kypsä rakkaus (seksuaalinen ja henkinen läheisyys)
12. kansakunnan turvallisuus (suoja hyökkäykseltä)
13. mielihyvä (nautittava elämä)
14. pelastuminen (ikuinen elämä)
15. itsekunnioitus (omanarvontunto)
16. sosiaalinen tunnustus (kunnioitus, ihailu)
17. tosi ystävyys (läheinen kumppanuus)
18. viisaus (kypsä elämän ymmärtäminen)

II Merkitse myös seuraavasta ryhmästä viisi tärkeintä asiaa, joita arvostat eniten. Laita nämä viisi tärkeysjärjestykseen edellisen tehtävän mukaisesti niin, että tärkeimmän merkitset numerolla 5 ja viidenneksi tärkeän numerolla 1. (Valitse vain viisi vaihtoehtoa.)

1. kunnianhimoinen (työteliäs, eteenpäin pyrkivä)
2. avarakatseinen (ennakkoluuloton)
3. kykenevä (pätevä, tehokas)
4. iloinen (suruton, ilomielinen)
5. siisti (huoliteltu, järjestystä rakastava)
6. rohkea (puolustaa uskomuksiaan)
7. anteeksiantava (halukas antamaan anteeksi muille)
8. avulias (työskentelee muiden hyvinvoinnin hyväksi)
9. rehellinen (vilpitön, totuutta rakastava)
10. luova (uskaltaa tehdä uutta, on mielikuvitusta)
11. itsenäinen (itseensä luottava)
12. älyllinen (älykäs, pohtiva)
13. looginen (johdonmukainen)
14. rakastava (sydämellinen, hellä)
15. kuuliainen (velvollisuudentuntoinen, kunnioittava)
16. kohtelias (käytöstapoja noudattava, ystävällinen)
17. vastuuntuntoinen (luotettava)
18. itsensä hillitsevä (pidättyväinen, itsensä kurissa pitävä)

III Merkitse seuraavasta ryhmästä viisi tärkeintä asiaa, joita pidät arvossa liikuntatunneilla.

62

Laita nämä viisi tärkeysjärjestykseen edellisten tehtävien tapaan niin, että tärkeimmän merkitset numerolla viisi ja viidenneksi tärkeän numerolla 1. (Valitse vain viisi vaihtoehtoa)

☐	1. Oppilas tulee tunnille ajoissa.
☐	2. Oppilas tunnustaa rikkeensä pelitilanteessa.
☐	3. Satutettuaan toista, oppilas pyytää anteeksi.
☐	4. Oppilas kiittää saadessaan jotain esim. liikuntavälineen.
☐	5. Oppilas kiittää saamastaan avusta.
☐	6. Oppilas auttaa mielellään toista oppilasta.
☐	7. Oppilas harjoittelee tunnollisesti saavuttaakseen päämäärän.
☐	8. Oppilas kuuntelee opettajaa ja tekee töitä ohjeiden mukaisesti.
☐	9. Oppilas saa tuottaa omia ratkaisujaan.
☐	10. Oppilas huolehtii tunnollisesti hänelle annetusta tehtävästä.
☐	11. Oppilas kykenee itsenäiseen työskentelyyn.
☐	12. Oppilas viihtyy tunnilla.
☐	13. Tunnilla säilyy hyvä järjestys.
☐	14. Oppilas saa haasteellisia tehtäviä.
☐	15. Oppilas saa esteettisiä kokemuksia.
☐	16. Oppilasta tulee kohdella tasa-arvoisesti.
☐	17. Oppilas harjoittelee kunnianhimoisesti.

IV Mitkä ovat koulusi liikuntakasvatuksen arvotavoitteet ?

V Millaiset liikuntatilanteet olet havainnut erittäin kasvattaviksi ? Perustele.

Kiitos yhteistyöstä !

Hyvä I- ja II-luokan oppilaan huoltaja

Teen lopputyötäni Jyväskylän yliopiston liikuntakasvatuksen laitoksella. Tutkimuksessani on tarkoitus selvittää moraal- ja arvokasvatusta yleensä, sekä I- ja II-luokan liikuntakasvatuksen arvopohjaa. Toivoisin teidän vastaavan kyselyyn omantuntonne ja kokemustenne perusteella. Tutkimustuloksista toivon olevan hyötyä koulun ja sen lähiympäristön arvokeskustelussa.

Kunnioittaen

Tytti Työppönen
liik.tiet.yo

Merkitse seuraavasta ryhmästä viisi tärkeintä asiaa, joita arvostat eniten. Laita nämä viisi tärkeysjärjestykseen niin, että **tärkeimmän merkitset numerolla 5 ja viidenneksi tärkeän numerolla 1**

64

seuraavalla tavalla : 5 = tärkein

(valitse vain viisi vaihtoehtoa)

4 = toiseksi tärkein

3 = kolmanneksi tärkein

2 = neljänneksi tärkein

1 = viidenneksi tärkein

1. miellyttävä elämä (vauras elämä)
2. jännittävä elämä (aktiivinen elämä)
3. saavuttamisen tunne (pysyvien tulosten aikaansaaminen)
4. maailmanrauha (ei sotia)
5. kauneuden maailma (kauneus luonnossa ja taiteessa)
6. tasa-arvoisuus (veljeys, samat mahdollisuudet kaikille)
7. perheen turvallisuus (pitää huolta rakkaimmistaan)
8. vapaus (itsenäisyys, vapaa valinta)
9. onnellisuus (tyytyväisyys)
10. sisäinen harmonia (vapaus sisäisistä ristiriidoista)
11. kypsä rakkaus (seksuaalinen ja henkinen läheisyys)
12. kansakunnan turvallisuus (suoja hyökkäykseltä)
13. mielihyvä (nautittava elämä)
14. pelastuminen (ikuinen elämä)
15. itsekunnioitus (omanarvontunto)
16. sosiaalinen tunnustus (kunnioitus, ihailu)
17. tosi ystävyys (läheinen kumppanuus)
18. viisaus (kypsä elämän ymmärtäminen)

II Merkitse myös seuraavasta ryhmästä viisi tärkeintä asiaa, joita arvostat eniten. Laita nämä viisi tärkeysjärjestykseen edellisen tehtävän mukaisesti niin, että **tärkeimmän merkitset numerolla 5 ja viidenneksi tärkeän numerolla 1.** (Valitse vain viisi vaihtoehtoa.)

1. kunnianhimoinen (työteliäs, eteenpäin pyrkivä)
2. avarakatseinen (ennakkoluuloton)
3. kykenevä (pätevä, tehokas)
4. iloinen (suruton, ilomielinen)
5. siisti (huoliteltu, järjestystä rakastava)
6. rohkea (puolustaa uskomuksiaan)
7. anteeksiantava (halukas antamaan anteeksi muille)
8. avulias (työskentelee muiden hyvinvoinnin hyväksi)
9. rehellinen (vilpitön, totuutta rakastava)
10. luova (uskaltaa tehdä uutta, on mielikuvitusta)
11. itsenäinen (itseensä luottava)
12. älyllinen (älykäs, pohtiva)
13. looginen (johdonmukainen)
14. rakastava (sydämellinen, hellä)
15. kuuliainen (velvollisuudentuntoinen, kunnioittava)
16. kohtelias (käytöstapoja noudattava, ystävällinen)
17. vastuuntuntoinen (luotettava)
18. itsensä hillitsevä (pidättyväinen, itsensä kurissa pitävä)

Laita nämä viisi tärkeysjärjestykseen edellisten tehtävien tapaan niin, että tärkeimmän merkitset numerolla 5 ja viidenneksi tärkeän numerolla 1. (Valitse vain viisi vaihtoehtoa)

☐	1. Lapsi noudattaa kotiintuloaikoja.
☐	2. Lapsi tulee itse kertomaan, että on rikkonut maljakon tms.
☐	3. Lapsi pyytää anteeksi satutettuaan kaveria.
☐	4. Lapsi kiittää saadessaan syntymäpäivälahjan tai muun konkreettisen esineen.
☐	5. Lapsi kiittää avusta ja tuesta.
☐	6. Lapsi auttaa kotitöissä.
☐	7. Lapsi tekee tunnollisesti läksynsä.
☐	8. Lapsi kuuntelee, kun teillä on hänelle asiaa.
☐	9. Lapsi saa tuoda vapaasti julki omia mielipiteitään ja tuotoksiaan.
☐	10. Lapsi huolehtii tunnollisesti hänelle annetuista tehtävistä.
☐	11. Lapsi työskentelee ja leikkii itsenäisesti.
☐	12. Lasten huoneen tulee olla viihtyisä.
☐	13. Lapsi korjaa lelut heti leikin jälkeen omille paikoilleen.
☐	14. Lapselle annetaan haasteellisia ongelmanratkaisutehtäviä.
☐	15. Lapsi saa kokea kauneuden elämyksiä.
☐	16. Sisaruksia kohdellaan tasa-arvoisesti.
☐	17. Lapsi menestyy koulussa hyvin.

IV Miten menettelette lapsenne suhteen seuraavissa tilanteissa ?

a) Lapsenne on rikkonut maljakon tms.

---

b) Lapsenne tulee syömään kaksi tuntia myöhässä sovitusta ajasta.

---

c) Lapsenne on saanut koulusta muistutuksen tekemättömien läksyjen takia.

---

d) Naapurinne tulee kertomaan teille lapsenne käyneen heillä omenavarkaissa.

Kiitos yhteistyöstä !